

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében egy és fél iven jelenik meg. — Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy posta uton külön a Vasárnapi Ujságra félfévre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. uj pénzben. — A Vasárnapi Ujságra a Magyar Sajtóval együtt (a Politikai Ujdonságok nélkül) félfévre 10 ft., július-septemberre 5 ft. uj pénzben — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Forgách Ferencz, volt nagyváradai püspök.

(1510—1572.)

Ismét egy kiváló alak nemzetünk viszontagságos történetéből, még pedig azon válságos időszakból, mely a mohácsi veszedelem napjait s az ezt követett zavarokat, meghasonlásokat mutatta fel. Egyegy örök intő példa az összetartásra!

Forgách Ferencz nagyváradai püspök, pozsonyi prépost, cs. k. kancellár, val. bel. titk. tanácsos, született 1510-ik évben Budán; atyja Zsigmond, Gerendi Miklós után Ulászló és II. Lajos kincstárnoka volt; hasztalan törekedett Ferenczet testvére, a halhatatlan hős Simon, őseinek borostyánkőszoruzta ösvényeire vezetni; pap lett; bejárta Olaszország hírneves tanintézetét, Paduát, Bolognát stb. — Szalaházi, egri püspök ajánlatára, ki őt fölszentelte, Frangepán kalocsai érsek kieszközölte neki az egri kanonokságot; I. Ferdinánd király pedig, — jeles tulajdonait kiismerve, — Zaberdin Mátyás nagyváradai püspök halála után, ráruházta ugyanezen megye főpapi méltóságát 1556. — A német birodalom regensburgi gyűlésére, Pozsonyban Ferdinánd császár és király jelenlétében választott három követ között ő az egyik, ki hathatós szónoklatával rábirta a német birodalom fejedelmeit, hogy a közös veszedelem elhárítására, közös akarattal megszavazzák a bekövetkezett nyárra az ugynevezett „kettős római segedelmet“ (48 ezer katonát) — ezután érdemei cs. k. val. bel. titk. tanácsossá tették; mint ilyen aláírta 1560-ban a cs. kir. decretumot, mellynek azonban (minthogy Zápolya Zsigmond a nagyváradai püspökséget és káptalant elfoglalta) nem volt sikere; aláírta továbbá a Draskovicsot dicsérő királyi okiratot is.

FORGÁCH FERENCZ.

Két levele Nádasdy Tamás nádorhoz „Spectabilis ac Magnifice“ czímmel, fényt derítenek Ferdinánd király kettős céljára, hogy a törökkel békét kössön és Miksa fiát császárrá, meg csehországi királylyá koronáztassa; midőn 1563. II. Miksa császár Pozsonyban magyar királylyá felkenetett, Forgách Ferencz mint császári királyi kancellár és pozsonyi prépost működött; később 1565. a viszontagságteljes életü fejedelem I. Ferdinánd ravatala felett

tartott dicsérő gyászbeszédet (melly száлка volt Isthvánffy, Bethlen Farkas s egyéb írók szemeiben). — Szolimán döllye Miksát sereggyűjtésre kényszerítette; Forgách is ott volt a seregnél: míg e sereg Gönyönél tétlen vesztegelt, Szolimán tevékeny serege Szigetvárt bevette; az is egy érdeme Forgáchnak, hogy e táborozás alkalmával kiűtött tűz lángjaitól erélyes buzgalma által megmentette a magyar tábor raktárait, élelemszereit stb. — 1566. a tordai gyűlés végzése szerint Zápolya Zsigmond elfoglalta Nagyváradot; ekkor kérte Forgách a Gregoriancz Pál halálával megürült győri püspökséget; de a királynak más okai lehettek, hogy mellözve Forgáchot, Zacharias bibornokot nevezte ki győri püspöknek. Ezt adja okul Isthvánffy, ezt Pethő Gergely, hogy Forgách később Zápolyához menekült. De ha boszu vezérelte őt, azt lehetne kérdeni: mért nem tette tüstént e lépést (hisz a megsértett indulat azonnal kitör!) hanem csak két év múlva? — Ha boszu volt czélja, mért nem tette azt hevenyében, midőn Miksa császár és Zápolya közt folyt az ellenségeskedés; hanem akkor, midőn Veráncz és Tieffenbach közbejárása által nyolcz évi béke kötöttetett a törökkel? — Mért mulatott csak kevés ideig Zápolya udvarában? — Bizonyára Miksa király elnézésével tette azt, hogy a császár által is elismert jeles tehetségeinek felhasználásával a nagyváradai püspökség és káptalan javára közbejáró szerepet viseljen; de czélt nem ért.

Element tehát Olaszországba; Gánóczy szerint itt halt meg (a családi tábla szerint Pozsonyban), mert „Rerum Hungaricarum sui temporis Commentarii“ czimű kéziratát *) 1540—1572-ig folytatta csak; annyi bizonyos, hogy Báthori István erdélyi fejedelem udvarában is tartózkodott; mert ő ajánlotta Brutus Mihály nevezetes történet-író a fejedelemnek, kit azután 1576. mint választott lengyel királyt követett Brutus kinek Forgách halála után maga a király átadta az elhunyt test-

*) E kézirat eredetiben némellyek szerint a pécsi, mások szerint horczag Eszterházy könyvtárában található.

véretől, Simontól kijavított kéziratot. (L. Brutus „De laudibus Historiae ad regem Poloniae. Steph. Báthori“ 760—761. lap.)

E nevezetes férfiú életviszonyait leginkább jellemzik levelei: Nádasdy Tamás nádorhoz, Bornemissza Pál erd. püspökhöz. Továbbá Veráncz érseknek hozzá intézett irata, midőn a méltatlan elmellőzésért Miksa királytól elpártolt; Benessa Péternek Forgá- chot magasztaló levele Zápolya Zsigmond Jánoshoz, Brutus Mihályé Forgá- chhoz Baseltól s más helyekről stb.

Jelesen védelmezi őt Horányi a rágalmaszó írók ellen, kik egy helyen hizelgőnek tartják, mint p. o. I. Ferdinand felett mondott halotti beszédében; más helyen rágalmaszónak állítják, például, hogy Zachariás bibornokot igen feketén festi; pedig az ország Rendei az 1569-ik országgyűlés 35-ik cikkében nyilván kikelnek az olasz ellen úgy, hogy a sok panasz után önként lemondván a győri püspökségről, honába visszatért Zacharias bibornok ur.

Őszinte embernek kellett lennie Forgá- chnak, mert megmondta az igazat Zápolyának, Csákinak, Békessinek, Martinuzzinak, Maximiliánnak és a római pápának; a hol pedig kell, dicséri az erényt ellenségében is. Nem is hihető, hogy Bethlen Gábor fejedelem kitűnő figyelemre méltatta volna kéziratát, ha nem tiszteli benne az őszinte és tevékeny embert.

Mint mondtuk, Istvánffy és Bethlen Farkas, honi történelmünk jeles írói, e férfiúnak ellenei közé tartoznak.

Feltűnő mindenesetre, hogy Forgá- chot, ki annyi érdemmel birt egykor a kir. udvarnál, III. Ferdinand király a Forgá- ch- család- nak 1640-ik évben adott dicsérő oklevélben végkép kihagyta.

Vertler Mátyás.

Kemény János.

Ballada THALI KÁLMÁNTÓL.

I.

Erdély felett boru lebeg, —
Gyülekeznek a föllegek . . .
Török császár nagy haragja —
Gerjedt busulása
Nehezedik rája.

Tolonganak a föllegek
Kemény János trónja felett . . .
Magas hely a trón . . . e lesújtó
Villámi a vésznek :
Magas helyet érnek. — —

Késő éjjel; a fejedelem
Sátra előtt ül csendesen;
Körül egész tábor alszik; —
A viharzó éjten
Ő viraszt csak ébren.

Ő viraszt, de nem egyedül :
Halvány fű mellett ül . . .
„Vidítsd lelkem szép daloddal
— Mert igen aggódom —
Gyenge kis apródom!“

S halvány fű, zengő koboz
Dalt dalra sűrű álmihoz . . .
Körül a szél süvölt, bolyong
Föllegeket üzve —
Messze — messze — messze . . .

„Nézd, nézd uram : szép csillagok!
A felhő száll . . . a menny ragyog . . .
Örülj tehát : örömjel ez —
Tekints föl az égre :
Milly mosolygva néz le!“

„Bohó fű! — bár lenne úgy! —
Sátramba most menj, és aludy;
Lágy kék bársony vánkossodra
Hajtsd kis szőke fődét :
Álmodjál ott szépet!“

Siess! . . . Mert még megláthatnád
Urad lehulló csillagát! . . .
Én képlem a borzalmas éjt,
S ha majd hajnal léssen :
Al-zom én is szépen.“

II.

Fejedelem sátorában
A kehely cseng —
A koboz zeng :
Szép lányokról, bor lángiról
Szőke fű vigan dalol . . .
Hősök vannak vigadásban.

Balejtelmét fejedelem
Borba fojtja,
Kedvvel oltja; —
Tarka mámor szivárványa
Ragyogja be, s ragyogványa,
Véli : jövő győzelem.

„Rajta hősök, rajta vigan! . . .
Tölt kehelyvel,
Tölt kebellet!
Sarkantyutok szép zenéje
Csengjen ifjam énekébe;
Vigadjunk : ma jó napom van!“

Habzik a bor, öröm fakad . . .
„Zeng még jobban,
Hangosabban!“
Tüzzel ér a lánthoz ujjá —
S im egyszerre gyöngé hurja
Nagyot csendül — s kettészakad . . .

Odakünn a kürt megriad —
Vész üvölt, és
Hadsüvöltés . . .
Dob megdörren — kopja zörren . . .
„Véletlen ránk tört az ellen!“
Bódulásban zajlik a had.

„Ide, ide paripámat! . . .
Bajnokok, fel —
Harczi renddel!
— Szól Kemény most — nyert a csata;
Elhull ma a török hada :
Bár vakmerőn reánk támadt!“

Délcegen ül jó lovára,
Villog kardja —
Villogtatja . . .
Méne tombol, majd meg vágat . . .
Megrántja a kantárszárát —
Kettétörök zabolája . . .

„Uram, uram, ülj más lóra!
Vagy ne ütközz!
Rosz jelek közt . . .“
— „Éjh, utánam a ki bátor!“
És rohamra zug a tábor . . .
Perdül a dob indulóra.

Lovagját ki tudja : hol van?!
Tán a porba'
Széttiporva! . . .
— A csatárláncz tágul, romlik —
A megvert had oszlik bomlik,
S messze-jajgat a távolban. —

Hasad, hasad piros hajnal . . .
Erdély trónján Apaffi ül;
Trónra jutott véletlenül,
Birja a trónt képtelenül. —
S nem egyedül. —

Elföd a füst harcztot, hadat . . .
A szem halált
Csak sejtve lát;
Piros mezőn, piros virág . . .
Piros véri szép daliák . . .
Gazdátlan ló száguld, szalad.

Gazdátlan ló száguld, szalad . . .
Zabolája
Ketté-válva . . .
Végig véres bibor-nyerge :
Korona van rá himezve, —
Alig látszik a vér miatt . . .

Hasad, hasad piros hajnal . . .
Rengetegben, új sir ormán :
Dalnok ifju, fejedelmét
Ott siratja — nagy-zokogván
Zöngé kobzán. —

Buda ostroma

Rogendorf által, bevétele Szolimán által 1541.

Irta PAULER GYULA.

(Folytatás.)

V.

Szolimán megérkezik. Magyar követség tisztelkedik táborában. A szultán üdvözölteti Izabella királynét. Csalogatja magához a kis királyfit. Gyau és bizalom újra ébrednek. A királyfit a szultán táborában bemutatja egy fényes magyar küldöttség. A török követelőleg lép fel. Utissenics és a magyarok elszántan védik ügyüket. Kiábrándulás, elkeseredés. Török Bálintnak igaza volt.

A győzelem hire Szolimán utban találta 100,000 emberrel, de gyors menetét meg nem állítá. Még augusztusban akart Buda alatt állani, melly hóban vivta ő, vivta atyja, Szelim, legszebb győzedelmeit. Augusztusban esett hatalmába Nándor (1521.), augusztusban volt a mohácsi csata (1526.), augusztusban állott (1529.) másod ízben mint győző Budánál. Utissenics, Petrovics, Török Bálint, jöttének hírére, 600 foglyul ejtett németet, minden ágyut, lobogó zászlókkal, sippal, dobbal, eléje küldtek Cserepesre. Szolimán végig tekintett a foglyokon, kik huszan-huszan összekötve állottak előtte, és csodálkozott az elfoglalt ágyuk nagy számán. A vezéreket kiválasztatá, a többit levágatta. „Megérdemlik, e szavakkal mondott rájuk halálítéletet, mert soha őszintén békét nem akartak; mindig álnokul háborut kezdetek. A halottak nem fog- nak többé háborgatni.“

Cserepesről a szultán egész táborával Ó-Buda fölé vonult az ugynevezett Sicambria mezőre, mellyet Árpád patakja hasit ketté, mert Buda alatt a Duna vizét a sok hulla több mérföldnyire élvez- hetlenné, dögleletessé tette.

Buda falairól üdvölvések dördültek, mig benn az urak tanácskoztak, hogy fogadják a szultánt. Szerémi György, Izabella káplánja, és e kornak kevés miveltségű, de hazafias érzelmű törté- netírója, Utissenicshez fordult : „Hívjuk a szultánt ebédre, mondá az elszánt pap; a mint belép, a vár kapuján süssünk rá egyszerre vagy tiz puskát. Ha sikerül őt megölnünk, nagy léssen dicsősé- günk a magyarok és az egész világ előtt; ha nem enged a meghí- vásnak, tudhatjuk, hogy ármányt forral ellenünk.“ — „Jól van, jól!“ mondá a váradi püspök, de a tanácsban sem ő, sem más nem pártolta a rut indítványt. „De gondolják meg, veté György Utisse- nicsnek és Petrovicsnak ellen, ez uton megmentjük Budát.“ — „Igazad van, György atya, felelék azok, de azt akkor lehetett volna tenni, midőn még a németek a szomszédságban voltak, s velünk szövetkezni készen állottak; most azonban egészen a szultán ha- talmában vagyunk. Most rajta áll, mit tegyen velünk.“

A tanácsban elhatározzák, hogy valakit kiküldenek üdvözölni a szultánt. Az urak közül egyik a másikra tolt a veszélyes követ- séget. Utissenics habozás nélkül vállalkozott. 40 nemessel kiment a szultán táborába, és megvívé neki az országtanács ajánlatát,

hogy egy milliót fizetnek évenként; míg az országban van, minden szükségessel ellátják, és hatalma alatt lesznek. „Jól van, mondá Szolimán, és hozzátevé, hogy még tanácsosaival meghányja, milly állapotban hagyja hátra Budát és az országot.“ Azután fekete köntössel megajándékozta a fehér ruhás pálost, hogy János királyt gyászolja és visszabocsátá a várba, mellynek kapui katonái előtt nyitva állottak.

Másnap (aug. 28.) Szolimán követe Orucs Ali csasz szerencsekivánatokkal és ajándékokkal Izabellához érkezett. A kis János Zsigmondnak diszruhákat, s három gazdagon fölszerszámozott török lovat, az uraknak és előkelőbb polgároknak aranyos kaftánokat hozott; legszebbet azonban Török Bálintnak; daczára, hogy Utissenics öt egy meghittje által, a szultán előtt, vad, nyughatatlan és veszélyes embernek festette.

Miután ajándékait nagy, kívánatát, szerezzenek a császárnak ügyes embert, ki Bécs alá vezesse, még nagyobb örömmel fogadták és teljesíteni ígérték, (mert tőle így szabadulni remélettek) a csasz küldetésének főczéljára tért át. „Jöjenek ki az urak mind Szolimán táborába, tanácskozni az ország és Buda biztosításáról. Jöjjen ki hozzá a királyfi, mert látni szeretné, és a Korán nem enged, idegen nő hajlékába lépnie; csak érjen 8—10 évet, nem csak Magyarhont, hanem Bécset is megszerzi neki.“

E hirre Török Bálint gondolkozónak lett. „Rosz jel, mondá az uraknak, hogy a szultán mindnyájunkat a táborba kihivat. Ez nem szabad, ez nem illik. Menjen ki Verböczy István és Frater György, mi addig harczra készülünk; ha el akarja foglalni a várost, mind haláláig nem adjuk. Még többen vagyunk két ezernél; ha mentek, én nem megyek.“ Verböczy mindig biztatta Törököt, higgyen a szultánnak és most dorgálni kezdte: „Csodálkozom kegyelmeden, hogy még most is kételkedik a szultán szavában, melly olyan mint az evangelium!... Ha kegyelmed velünk jö, meg fogja azt nekünk köszönni.“ — „Jól tudjátok, felelt Bálint, hogy nem lesz bajotok; de nekem terhes e dolog!“ — „Ne féljen, válaszolt Petrovics, nem kívánunk mi nagyságotól köszönetet!“ Török Bálint barátaihoz ment tanácskozni.

Szolimán kívánata villámként sujtá Izabellát. Egyszerre föltámadt benne régi aggodalma a török miatt. Sirt, jajgatott a tanácsülésben, nem akarta fiát kiküldeni. „Mondják, hogy beteg, hogy nem jöhet, — volt válasza a tanácsához. Menjenek ki magánosan, vigyenek ajándékokat, s ha semmi veszélyt nem látnak, utánuk küldi gyermekét. Szép, magát királyáért, hazájáért a veszélynek kitenni.“

Utissenics erre alaposan megjegyzé, hogy nem tanácsos a szultán haragját bizalmatlanság által fölingerelni. Ő is osztá az anya aggodalmait. Féltette a gyermeket, féltette még inkább a hazát. A bizonytalan veszélynek sulya alatt először életében habozott, először életében nem talált eszközt szabadulásra. Petrovics gondolkodni sem mert ott, hol Utissenics határozni nem tudott. Hallgatott. Batthyány Orbán és Verböczy eleget akartak tenni a szultán akaratának. „Háromszor jártam a szultánnal, mondá Verböczy, ki másokat is maga után ítelt meg, és mindig szavatartó embernek ismertem.“ Élénken pártolá őket Török Bálint, kit a csasznak hizelgése kellemes álmokba ringattak. A tanácskozást a csasz sürgető szavai időnkint félbenszakíták és végre Török Bálint véleményének győzelmet vívtak ki. (Elhatározzák, hogy más nap kimennek Szolimánhoz.)

Míg az udvarban a szükséges előkészületeket megtették, Batthyány Orbán és Markos Péter három polgárral Bornemisza Tamás házába ment, hogy vágyonából a szultánnak járó ajándékot kikértsék. Arany és ezüst lánczokat, arany kupákat, selyem kelméket, aranyos atlaszt, több mint 11000 pengő ft. értékben vittek el a budai polgártól.

A városban ezalatt bajjóslatu hírek szárnyaltak, mellyek jobb lelkü törököktől származván, inték a magyarokat, ne igen bizzanak a szultán szavában. De János király fiának menni kellett. — Aug. 29.én hétfőn, a mohácsi csatának 15. évfordulati napján, dél felé, készen állott az aranyos kocsi, mellyen a királyfi dajkájával és két udvarhölgygyel a szultán elé menendő volt. Indulás előtt Izabella zokogva oda nyujtá gyermekét Török Bálintnak, és mély fájdalommal így szólott: „Frater György barát, szerzetes, és nem levén soha nő, sem fias ember, nem tudja mi a szülei szeretet. Neked, Török Bálint, ki mindezt tudod, mert feleséged és gyermekeid vannak, ajánlom tehát egyetlen fiamat, és meghagyom, ugy

viseld gondját, mint saját gyermekednek, hogy semmi baja ne legyen.“

Délben megindultak. A kocsi mellett Utissenics, Petrovics, Török Bálint (lőháton), Verböczy, Podmaniczky, Batthyány, Markos Péter, a budai bírák, nemesek és előkelő polgárok lépdelték, a szultántól nyert aranyos kaftánokban, néhányan komoran, legtöbben büszke, ragyogó arczzal, a szerint, mint okosak vagy könnyen hívők voltak.

A török táborban a jancsárok és más csapatok hosszú sorban oldalvást állának. Fényes öltözetű basák eléjük mentek, és az urakat egy, a hölgyeket és a gyermeket más sátorba vezették.

Kis vártatva, két császári testőr, aranyos buzogányokkal, megjelent, és őket Szolimán sátora felé vezeté. A szultán sátora a tábor közepén emelkedett, hasonló egy kis várhoz, négy szögletén kis tornyocskákkal. Mielőtt az urak a szultán színe elé lépnének, Petrovics ölébe akarta venni János Zsigmondot, mint azt fenn Budában elvégezték; de a csillámló fegyverektől rettegő gyermek sirva ragaszkodott dajkájához. Nem lehetvén őt tőle elválasztani, a dajka is a szultán sátorába lépett.

Szolimán azonnal karjára vette a gyermeket, megcsókolta, megölelte és környezetéhez néhány szót intézett, külsejéről, atyjához való hasonlatosságáról. Beszéd közben titkon fürkésző pillanatokot vetett reá, mert Mehemet basától hallá, hogy János király gyermeke nem fiu, hanem leány, de a szultán kémlődését csak veje Rusztán, és a szemes dajka vette észre. Azután elégületen átadta a gyermeket Török Bálintnak, ki ismét a dajka karjaiba tette.

Az urak most előhozatták az ajándékokat és szerencse-kivánatok közt a „győzhetetlen szultánnak“ átadták. Szolimán intésére a dajka a gyermekkel, Podmaniczkyval és két bíróval eltávozott, az uraknak pedig, kik az udvari szokás ellenére ott maradtak, mondá: „Menjetek! majd hozzátok küldöm basáimat, és azok megmondják nektek, miről kell tanácskoznotok!“

Utissenics, Petrovics, Török, Verböczy és Batthyányt a kijelölt sátorba három basa követte. A törökök minden bevezetés nélkül el kezdték emlegetni, hogy Perényi és Frangepán Ferencz Ferdinánd részére állottak, és ennek pártja naponkint szaporodik; ők pedig egymás közt folytonosan viszálykodnak; végre szigorú, durva hangon, a török diplomatiának közönséges rettentő eszközével, Budának haladéktalan átadását követelték, mert ők többé megvédeni nem képesek, s a hajlott koru szultán kedvükért nem jöhet minden évben e távol vidékre seregével. János Zsigmond megtarthatja Erdélyt és a tiszai részeket, s ha majd megnőtt, Budát is visszanyeri.

A magyarok némán összenéztek. A fájdalom, a düh elfojtá bennük a hangot, csak szemeikben tükrözött a vád, mellyet hiszékenységükért egymás ellen szórtak. Végre kis időt kértek tanácskozásra.

Alig távoztak a basák, az elfojtott érzelmek kitört. Mindnyájan hevesen, szakadozott szavakkal beszélni kezdtek, mindnyájan kijelenték, hogy bármi történjék is, Budát a pogánynak átadni nem fogják. „A haza becsesebb, mint életünk, mondák, inkább meghalunk, mint hogy eláruljuk.“ — Rögtön tudaták a basákkal, hogy készek válaszolni.

A basák ismét beléptek és Utissenics el kezdett beszélni, fölháborodásában is megtartva a született diplomata nyugalmát és simaságát. „Tudja országvilág — mondá — hogy János Szolimánnak mindig hive volt; kimutatta azt, midőn a szultánt fia védnökévé nevezte; kimutattuk azt mi is, fentartva a török szövetséget, nevelve a gyermeket, ellentállva a németeknek. Annyi hűséget, annyi állhatatosságot tanusítánk — folytatá a barát — a szultánhoz, hogy az egész keresztyenség gyűlöletét magunkra vontuk. Esztendeig tartó ostromot kiállottunk: sokan elhullottak közlünk, seb nélkül egy sem maradt. Kétszer volt az ellenség falainkon, kétszer tüzte ki rájuk lobogóját, kétszer levertük őt. Kijátszottuk az árulást, melly neki éjjel kaput tárt; megbüntettük az árulókat, dijt tüztünk a szökevények fejére. Hányszor rohantunk ki, hányszor vertük meg nyílt mezőn, mutatja az elfogott paripák sokasága, a sisakok, kardok, lándsák, pánczélok halmaza; mutatják az ellenséggel zsúfolt börtönök, mutatják a mezőkön heverő, rothadó testek, a poshadó vér, a dögleletes kigözölgés, melly a levegőt elundokítja. Emlékezzetek meg, hogy a leomló falak kaput tártak az ellenségnek, és midőn nem volt mivel betömni a nyílást, mellynek vetők a rés elé és tovább harczolánk. Nejeink, gyermekeink

hasonlót tettek. Midőn végre mindenből kifogyánk, és becsülettel átadhattuk volna a várat; az éhség gyötrő kinjai között állhatóságunk meg nem rendült. Mondjátok meg a szultánnak, hogy jószágában, kegyelmében való bizalom edzett minket annyira. Nem mertük volna Persia határáról segítségünkre hini, ha nem félünk, hogy megbántjuk, nem tudósítván őt hiveinek veszedelméről. Köszönjük jószágát, és sohasem is szününk meg mi bünösök, rá és utódjaira Istennek áldását lekérni.“

Igy beszélt Utissenics, hogy megczáfolja az állítást, melly a magyarokat Buda megvédésére képteleneknek mondá; társai ehhez hasonlókat mondogattak. A törökök hallgatása némi hatásra látszott mutatni; tehát nagyobb bátorsággal emlegették, hogy János Zsigmond árva, hogy Szolimán az ő uralmát biztosítá Buda nélkül, melly az országnak disze, sohasem lesz szilárd hatalma, mert igen sokan Ferdinándhoz fognak pártolni, megvetvén a gyenge gyermeket. „Mi pedig — tevék hozzá — a nemzet ellenségeinek, Buda gyalázatos árulóinak, a királyság fölforgatóinak, hongyilkosoknak fogunk nevezettni. Kizáratunk a nemzet kebeléből. Boldog lesz, ki minket bántalmazhat, legboldogabb, ki minket megölhet. Ne is higyjék, hogy ezáltal végeinket biztosíthatják. Egész Magyarország Ferdinánd zászlói alá fog seregleni és engesztelhetetlen harczra kelni. Beszéljék le a szultánt tervéről, ellensúlyozzák Mehmet befolyását, mert nem csak őket, hanem a szultánt is megrontja.“

Mondottak még sok effélet, mondtak volna még többet, de a törökök minden szószaporításnak ellenségei, nyersen szavukba vágtak. „Senkisémbizta rájuk, bírálgatni a császár akaratát. Lejárt a hazugságnak és czifraszónak ideje. Hiában törek-szenek a szultán hü emberét, Mehmetet, gyanusítani. Ha életük kedves, engedelmeskedjenek és ne ingereljék a szultánt. Fejük felett lebeg a kard és minden perczen lecsaphat. — A császár Budát akarja.“

Az urak pillanatra elrémültek, szemeik előtt lebegett a halál, szemeik előtt lebegett az utókor, a haza, és nem haboztak tagadó választ adni.

„Nem nyerhettünk semmit — mondák — készek vagyunk a legvégsőre. Elveszünk, ha engedünk, ha nem engedünk; ha tehát meg kell halnunk, haljunk meg becsülettel.“ Még egy kísérletet tettek Buda megmentésére; időt akartak nyerni, mert jól tudták, hogy a vár vezér nélkül nem állhat ellen a törököknek. „Mi csak magán emberek vagyunk — mondák a basáknak — Budát átengedni nincs jogunk. Ezt csak a nemzet teheti országgyűlésen. Nyujtson alkalmat a szultán országgyűlésre, és mi készek vagyunk számára még többet nyerni ki a magyaroktól, mint nyereud ömaga illy erőszakoskodás által az elkeseredett kedélyektől.“

E szavakra düh futotta el a törököket. „Most kimutatták gazságukat — kiálták az urakra — de tudják meg, hogy a szultán fegyvereivel nemcsak Budát, hanem egész Magyarországot is elfoglalhatja. Nem fogja ő senki másra bizni Budát, csak János király fiára.“

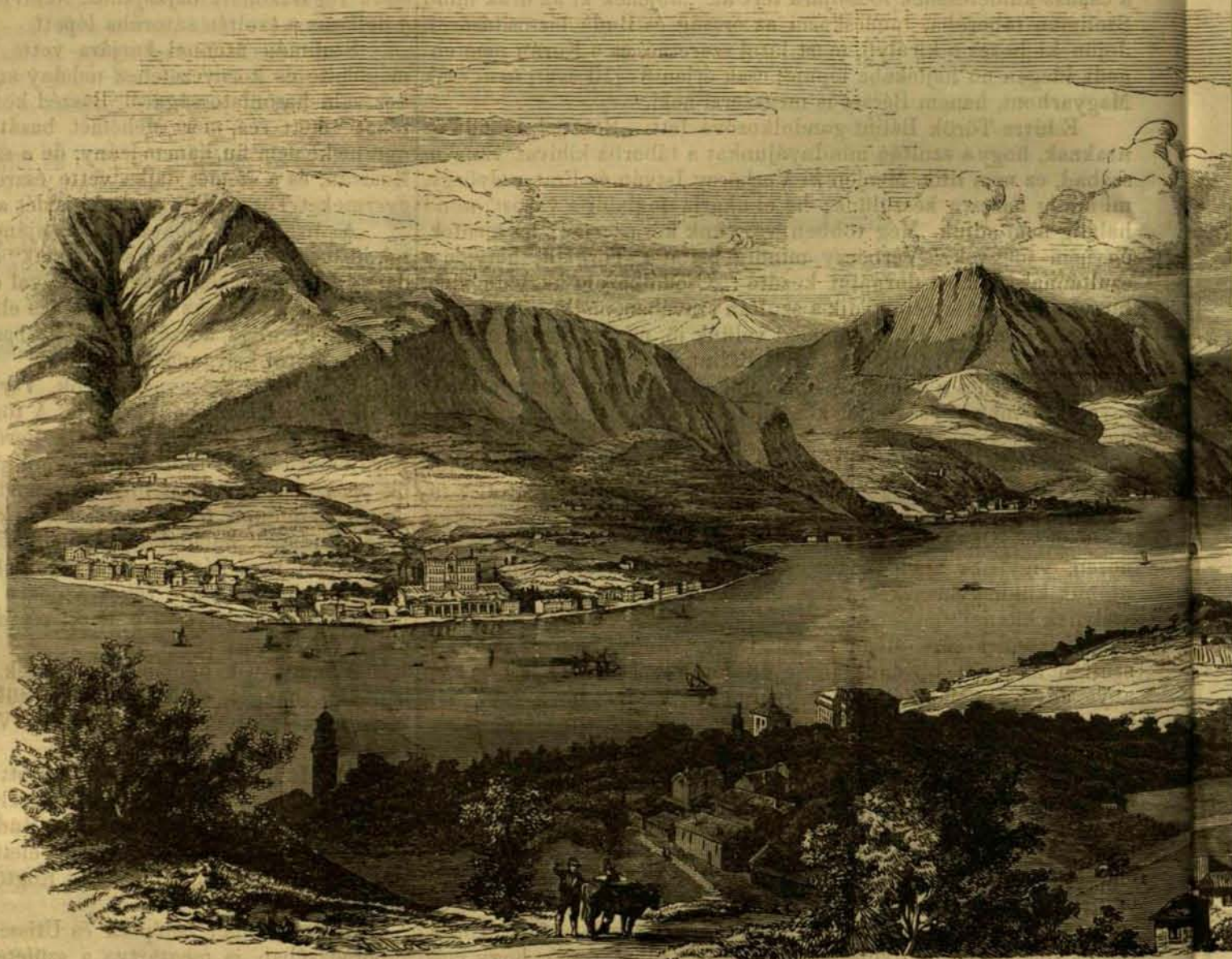
Illy szavakkal dühösen eltávoztak, megviendők a szultánnak a magyarok válaszáat; a sátor körül pedig őrizetet hagytak.

„Mondtam, hogy így fog történni! mondá Török Bálint, míg társai lesütött fővel hallgattak, — nektek nem lesz bajotok, de jaj nekem!“ s Verböczyhez fordult: „Te vagy oka halálomnak.“ Verböczy még most sem vesztette minden reménységét. „Istenem, milly esztelen voltam! kiáltott Török; tanácsot adott ember, ki soha dárdát ellenségre nem irányzott; kinek kezében soha kard nem villogott.“ *)

(Vége következik.)

A Como tava Olaszországban.

Északi Olaszország természeti szépségei közé tartoznak tavai. Egyike a legregényesebbeknek, mellynek partjait ezer meg ezer idegen utazó látogatja, a Como tava (Lago di Como, Lario, Lacus Larius). E bájvidéknek is jutott már szerep azon véres dramában, mellynek első felvonása az olasz színtéren már megkezdődött. Fegyverzőrej, csatazaj zavarja meg a csendben

A Como tava és környéke

működő természet nagy templomát. A politikai lapok olvasói ismerik ez eseményeket; álljon itt e gyönyörű vidék rövid ismertetése.

A Como-tó két ország, Lombardia és Sveicz, határához van közel. Hossza északról délnek csaknem 7 mfd., szélessége sehol sem éri el az 1 mfdet. Sok helyen 300 ölnél mélyebb. E tó leginkább az Adda folyó által nyeri vizét, melly keresztül folyik rajta; de ezen kívül még mintegy 200 kisebb folyó és patak ömlik belé, mellyek rohanó árja néha vagy pusztítást visz véghez. A tónak számtalan zerguzos öble van, mellyek nagy mértékben emelik szépségét. Környezete magas hegyekből áll, mellyek alján számtalan szép falu s fényes paloták vonulnak el. A hegyek között több olyan van, mellyek 6000 lábnyinál magasabbak, csak a tó déli részén láthatni kisebb halmokat. Vízében igen sok hal terem s hegyein sok a mindenféle havasi szárnyasállat. A tó hullámaint számos nagy teherhajó hasítja, mellyeknek

*) A múlt számban „Oros“ sziget helyett Ónos olvasandó. — Rogendorf táborának fekvéséből és a kutfők egyhangu nyilatkozatából világos, hogy e szigetecske, (tán zátonynak is nevezhetném), Pest alatt, a mai napig is Csepelnók vagy Rácskevének nevezett sziget fölött feküdt. Ennyit köszönettel egy névtelen jó akarom állítására, hogy az Ónos sziget a Sz.-Endrével szemben fekvő Ros szigettel azonos. Pauler Gyula.

száma 500-ra is fölmege; újabb időkben csinos gőzösök tartják fenn a közlekedést. A belerohanó hegyi patakok okozzák, hogy sokszor árasztja el vizével az alacsonyabb partokat; maga Como város is sokat szenvedett azáltal, míg a partok nem voltak szabályozva. A tó vize tiszta és sok helyen fenékgig átlátszó.

A Como-tó partján fekszik *Como*, a hasonló nevű lombardiai megyének fő és székvárosa. Maga a tulajdonképeni város kőfallal van kerítve s nem nagy; külvárosai sokkal csinosabbak s nagyobbak. A városnak magának nincs több 7400 lakosánál, de a 9 külvárossal együtt 18,600 lakost számlál. Fekszik a Como-tó legdélibb csucsán, egy meredek magaslat alján, mellynek tetején a Boradello nevű régi vár romjai láthatók. A város régiségét tanúsítja a számos régi felirat s emlékmű, melly itt található. Sok gyönyörű palotája s nyári laka közt mutatják Odescalchi herceg palotáját is a *Borgo di Vicó* külvárosban, s annak közelében amaz ós szilfát (Ulme), mellynek árnyékában a Comóban született ifjabb Plinius szeretett üldögelni. A város székhelye egy püspöknek s 12 szép temploma van. Nyilvános és jótékony intézetekben bővelkedik; kereskedése s gyáripára igen jelentékeny; mellynek tárgyai leginkább: rizs, selyem, selyemárúk, posztó, pamutszöve-

mellyek mint kerti-utak kanyarognak az elszórt házak s a nyári-lakok között.

Lassan közeledtünk Bellaggio-felé, míg végre hajónk, a bellaggioi csolnak-kikötőbe, a számos csolnakok közé férköztünk. Itt a vendéglőben megálltunk. S milly élvezetes napok következtek most! azon szemlélődő nyugalomé, melly a szép világ gyönyörködésébe van elmerülve, melly a lelket és az érzéseket kiejérettel árasztja el.

A reggeleket, ablakom erkélyén töltém, melly alatt a tó kristályzöld hullámai tündérvjátékukat folytaták s hűs fuvalmat küldtek felém. A cadenabbiai part regényességét és a tó smaragdzöldjét szemlélve, fellengzésemben magasabb lénynek képzeltem magamat.

Ezután a meleg növekedtével séta-csolnakázást tettünk ide-oda csirkálva a tó színén Belloggio és Maeggio között, Camacina sziget körül, Dosso Avedo-, Varenna- vagy Dervioig, hol a tó három ágra oszlik, mellyek vidéke vetélkedik egymással regényességben. Az ünnepélyes csendet csak a csolnakhuzók evezőinek lágy csattanása, néha egy dal és még ritkábban egy gőzhajó kerekének zugása zavarja meg.

A sátor a comotói csolnakok közepén van, mellyet tetszés szerint úgy

lehet mozgatni, hogy a benn ülő mindig árnyékban lehet. A csolnak kanyargásai közt, majd a Rhäti havasok, majd a Croccione-hegy, majd a bellaggioi halmok tűntek szemembe.

Legszebb az egész tavon tán azon pont, hol Serbellino herceg nyárilaka s liget kertje áll s szép fekvését illetőleg mind a Melzi, mind a Sommariva, mind egyéb nyári lakot tulszárnyal szépségben. — A ligetkert azon földcsucs magaslatán fekszik, melly körül a tó három felé ágazik, s honnét mind a három tavon végigláttni.

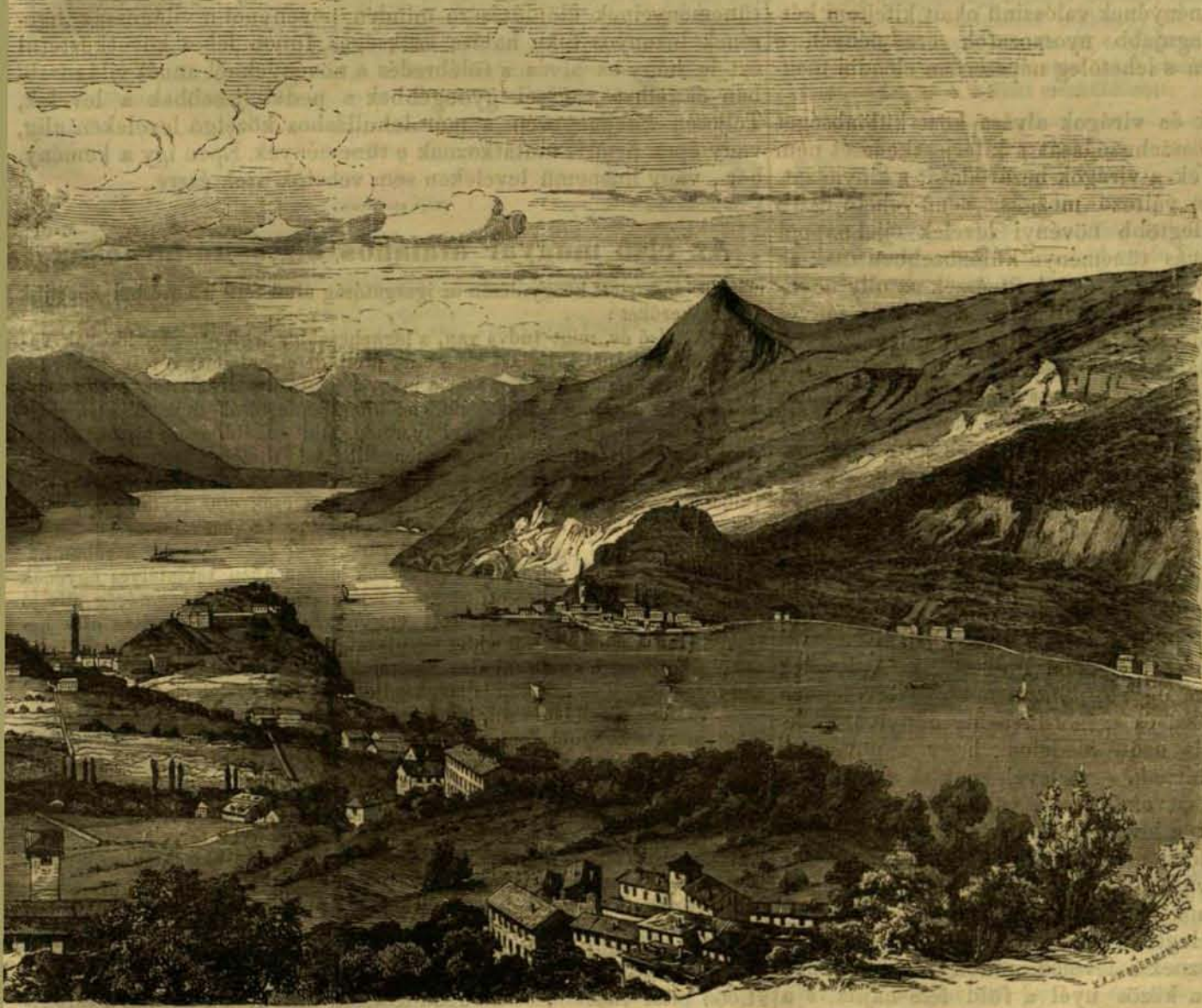
Midőn a nap nyingvóra hajolt, egy kis erdő alá szoktam kimenni, melly egy sziklafal mellett épen délnek fekszik és az itteni éghajlat minden kedvezményeiben részesül. Mindennemű kaktusok és nagy agavék tenyésznek itt buján a szabadban, sőt még a datolyapálma és banán is kihajt, s vékony erzetű terjedelmes leveleivel a szellő pajkoskodik. Este, midőn a hegy árnyéka idáig nyult, e helyről szemléltem a tavat, a hanyatló nappal mint változott át lassankint zöldje, sötét kékszöldrédé, melly a nyugati hegyek lábánál majdnem fekete volt és csak északnyugat felől a Rhäti havasok felé, mellyek csucsa vékony aranykőben uszott s hóvonalai izzó lávával tűntek fel, volt biborszínű a felette lebegő aranyfelhőket visszatükrözve.

Legszebb dicsfény környezé ilyenkor a Croccione

hegy merészen égre meredő fejét, melly megett a nap lenyugodott. Ferde hegyrétegeivel sötét violaszínben állt az alkonypir előtt. A mély nyilásból, melly tetejét csaknem függélyes irányban hasítja, esti köd szállott fel s az alkonypir által megszinezve, a tűzhányóhegy tűzszlopához hasonlított. A sötétségben, melly a tó fölé lassankint leszállt, emelkedett nagy komoran a sötét kék tömegű Isola Camacina. A fák sudarai aranyzöld színben ragyogtak, a nyári lakok különben fehér falai mind rózsaszínben usztak, s a fák levelei titkos regéket sugdostak egymásnak a lenge fuvalomban. Bölcsőnek képzeltem az egész vidéket, mellyben minden fa és növény olly gyengéden hajtogatá fejét, mintha magát elaltatni igyekeznék és midőn az estharang megkondult, és az elsiető gőzös lárma elhangzott, — egész lényemet áthatá azon nyugalom, mellyet kerestem és Bellaggioiban feltalálni véltem.

A növények alvása.

Már a legrégibb időktől fogva szokásban volt a növényeket, ezen helyhez kötött, látszólag érzénelküli, de élő teremtményeket, már csak azon viszonytól fogva is, mellyben az ember a növény-

Olaszországban.

tek; továbbá hévmérők, légmérők, látésővek, képek stb. A város határa igen termékeny s különösen a tó partjain elragadó szépségű. A lakosok s az itt tartózkodó számos idegenek élveit emeli a sok szép sétahely, és a ki a tó vizén csónakra vagy hajóra ül, annak lelke egészen elmerülhet a természet imádásába.

Hogy olvasóink jobban érezhessék azon benyomást, mellyet e tündértáj a szemlélőre gyakorol, néhány töredéket közlünk egy utazó leírásából.

„Egy milliónyi harmat-cseppekkel ragyogó reggelen csolnakon ülénk, mellynek hegyes orra vigan szeldele a tó kristálytiszta tükrét. Egyike volt azon szép, tiszta napoknak, mellyekben az olasz éghajlat alatt az idegen gyakran elfeledkezni látszik arról, hogy testtel bír. Könnyű, ezüstszínű pára nyugodott még a partokon, de melly nemsokára eltűnt, a hegyek ormaira huzódva fel, s a nap sugaraiban fölragyogott a tó kékeszöld tükre s a regényes fekvésű helységek s nyári lakok láthatókká lettek a partokon egész Cadenabbiaig. Pasta nyári-laktól, melly a tó egy gyönyörű öblébe huzta magát, a Monte Rosa volt látható, melly mint viharfelhő függött a láthatáron. Tíz óra felé elértük Cadenabbia Sommariva nyári-lakával, utczáival,

világhoz áll, többé vagy kevésbé az állatokhoz hasonló lényeknek tekinteni; azokat olly tulajdonokkal, működési tehetségekkel ruházni fel, mellyek az állatokkal közösek, sőt a legtökélyesb teremtményben, az emberben is föltalálhatók. — És ez nem csak a közéletben, hanem a tudomány terén is megvolt és megvan. Nevezetesen a növények táplálkozása, közösülése, nemzése, szaporítása, épen ugy tárgyai a tudományos buvárkodásnak, mint az állatvilág hasonló jelenetei, habár mélyebb nyomozat s fürkészés után kiderül, hogy a növényvilágban, az említett életfejlődési mozzanatok, különösen a táplálkozás, egészen más, mint az állatoknál.

Illy tünetény a növények életében a *növények alvása*, melly leginkább naplemente után mutatkozik, midőn a virágkelyhek bezárulnak és a levelek összehúzódnak, napkeltekor pedig ismét kinyílnak. És minthogy ezen tünetény a nappal és éjszaka változásával mutatkozik: hajlandók voltak az emberek elhinni, hogy ez, a növényvilágban, az állati alváshoz hasonló jelenet. — Azonban ezen tünetény egészen más okok következménye, s a növényi élet ezen sajátosságát *alvásnak* nevezni: eltévesztett dolog. S minthogy a növények ezen tünetényének valószínű okait kifejteni kétségkívül érdekes lesz, a legújabb nyomozatok eredményét, e kedvelt lap hasábjain röviden s lehetőleg népszerűen előadni megkísérlendem.

Legelsőben is a levelek és virágok alvása közt különbséget kell tenni; mert a levelek összehúzódnását s kiterjeszkedését nem azon okok idézik elő, mellyek a virágok bezáródását s kinyílását. A levelek ezen sajátlagosan változó mozgása nem vehető észre minden növénynél; sőt a legtöbb növényi levelek éjjel-nappal egyenlő fekvésűek. — Az alvás tüneténye különösebben csak az *összetett levelű* növényeken vehető észre. A fűvészek az olly növényeket nevezik *összetett levelűeknek*, mellyeknél, egy közös főnyél mindkét oldalából, apró nyelecskék ágaznak el külön levelkékkel. Így a vadgesztenye (bokrétafa), vadborsó, lóher, lencse, borsó levelei *összetettek*. Ezek ismét vagy *hármass levelűek*, mint a lóher, hol a nyél csucsán egymás mellett három levél van; vagy *gyűrűsöttek*, mint a bokrétafa, hol a főnyél csucsán 5—7 s több levél van körben egymás mellett; vagy *szárnyaltak*, mint bükköny, borsó stb., hol a levelek a főszár két oldalán ellenesen állanak. Az egész, vagy egyszerű levelet, bármily mély bemetszésekkel birjon is, könnyen meg lehet különböztetni az összetettektől. Illyenek a hárs, fűz s legtöbb gyümölcsfáink levelei.

Az összetett levelek alvása, a közös főnyélnek, s a rajtalevő egyes leveleknek azon állása- s fekvésében nyilvánul, melly a levél lapjainak nappal látható részétől egészen különbözik. A levelek ezen megváltozott állása nem egyéb, mint a nyél- és leveleknek bizonyos tekintetbeni mozgása, és ezen tünetény annyival érdekesebb, mert általánossá vált azon hiedelem, hogy a növények önmozgási képességgel nem birnak. — A leveleknek az alvási állapotba jutásig végzett mozgását *elalvásnak*, valamint az ébrenléthez jutásig végzett önmozgást a levelek *fölbredésének* nevezik. — Az összetett levelek alvás előtti mozgásai különbözők. Vagy *egyszerűek*, ha a levelek felső, vagy alsó lapjaik felé hajolnak, mint a lóherlevelek-, vagy egymáshoz simulnak, anélkül, hogy gyöngyalakot vennének fel, mint ez legtöbb szárnyalt leveleknél történik; vagy többszörös mozgást tesznek a levelek, midőn összetekeredve simulnak egymáshoz; vagy a közös nyél a föld felé hajlik, s a levelek ugy borulnak egymásra. — Mindezekről meggyőződhetünk, ha szép nyári-napon reggeli vagy esteli szürkületkor ákáczfák közelében sétálunk, látni fogjuk, hogy az egy száron levő levelek alsó lapjaikkal vannak egymáshoz tapadva s föld felé hajolva. — Fölbredés után épen az ellenkező mozgásokat vizik véghez. Némelly egyszerű leveleknél vehetünk észre alvási jeleneteket. Ezek az összes levelek fölegyenésedése- és lehajlásában állanak, vagy a levelek széleinek sajátzerű begöngyölődésében. És ezen mozgási jelenségek még akkor is mutatkoznak, ha például a levelek víz alatt állanak. A mozgásnak helye, vagyis a levélnek azon része, mellyen a mozgás jelentkezik, azon puha-, nedvteljes, a tetszés szerinti összehúzódnás s kiterjedés tulajdonával felruházott sejtszövet, mellynek gerincze a levelen végig nyulik, s mindenfelé elágazott inhálózattal bir.

A levelek említett mozgásának főoka, kétségkívül a világosságnak, az említett sejtszövetre, vagy inhálózatra gyakorolt befolyásában áll, mert hogy a világosságnak milly roppant befolyása van a növényzetre s növényi életre: azt mindennap kézzelfoghatólag

tapasztaljuk. A legtöbb növények a világosság felé fordulnak, sőt a napfény ingere némellyekre olly hatással bir, hogy feléje fordulva kísérik a napot pályáján. A levél alvási tünetényénél is hasonló befolyását tapasztalhatjuk a napnak. A legtöbb levelek általában naplemente után alszanak, s nap feljöttével ébrednek fel. Ebből magyarázható az is, hogy a levelek, a világosság változó hatása következtében, különböző helyzetet s fekvést nyernek. — Mesterséges kísérletek által előidézett világosságnak is, hasonló befolyását tapasztalták a fűvészek; a leveleken nappal alvási s éjjel ébredési mozgásokat vettek észre. Némelly érző növények, például a *szemérmes érzőke* (mimosa pudica) borult időben, vagy teljes napfogyatkozás alkalmával is összevonja leveleit; más növények, mint a *rétisóska*, csak erős naptény hatására ébrednek föl s terjesztik ki leveleiket. De nem naplemente után alszanak el minden alvási képes levelek, s nem napkeltevel ébrednek föl. Némellyek már hajnalban fölbrednek s a délutáni órákban elalszanak; s megfordítva, reggel későn ébrednek, és estve későn alszanak el. Az elalvás és fölbredés ezen különféleségéből következik, hogy a levelek alvási tünetényeinek előidézésére minden növénynél a világosság ingereinek bizonyos fokú hatása szükséges. Innen lehet következtetni azt is, hogy az alvás s fölbredés a növényeknél annál világosabban észlelhető, minél gyöngébbek s nedvteljesebbek a levelek, Teljesen kifejlett vén s már lehulláshoz közelgő leveleken alig, vagy épen nem is mutatkoznak e tünetények. Épen így a keménybőr-, vagy husnemű leveleken sem vehetők azok észre.

(Vége következik.)

Az első magyar általános biztosító-társaság

maj. 30-án tartott közgyűlésén az igazgatóság által tett jelentésből közöljük a következőket:

Az első év, mint tudva van, a legnehezebb s legfontosabb időszak valamely vállalatnál, s ha azt nem csak átéli, de előhaladást is tesz, akkor fényes jövőre számolhat. Így van a magyar biztosító-társulattal, melly most már tul van a kezdet nehézségein, s az elfogulatlan bíráló működésének megítélésében nem annyira az anyagi nyereség, mint inkább azon biztosítókat veszi zsinórmértékül, mellyeket az fennállhatását illetőleg kivivott. A társaság 1858-ki márt. 13-án nyert fölsőbb helybenhagyást s april végével már 100,000 pfta ment bevétele, holott az üzletet csak 400 ügynökök kezdték meg; de szervezése olly gyorsan haladt, hogy az év végével már 19 főügynökséggel és 2217 ügynökkel birt. A társulat az egész magyar hazában hazafiúi buzgalommal karoltatott fel és sok helyen igen tekintélyes egyének vállalták el az ügynökséget, mellyek föllállításában az igazgatóság olly jó tapintatot követett, minek az lett eredménye, hogy a biztosítás olly helyeken is meghonosult, hol eddig nem ismerték. Augusztusban az olasz ügynökségeket kezdte szervezni s az üzletet Triest vidékén, a legrégebb biztosító-társulatok e székhelyén is megkezdte meglehetősen eredménytel.

Viszonbiztosítás nélkül, kivált egy kezdő társulat sem állhatna sokáig fenn; mert a nagyobb összegek, valamint több kisebb összegek biztosítását kénytelen volna visszautasítani. A társulat e tekintetben is sikerrel működött. A vezénylő igazgató még 1857-ben, előlegesen alkudozásokba bocsátkozott a drezdai, lipcei s frankfurti biztosító-társulatokkal s ennek lehet köszönni, hogy a társulat működésének megkezdésével e társulatokkal azonnal viszontbiztosítási szerződéseket köthetett; más külföldi társulatok azonban kissé bizalmatlanokva tekintettek az új társulatra, mivel a birodalom-beli biztosító-társulatokkal, ezek ellenséges magatartása miatt, nem léphetett szerződésre. Később azonban minden birodalom-beli társulattal érintkezésbe jött viszontbiztosítás által. A viszontbiztosítás jótékonyására mutat a dunaföldvári tüzeset, mellynél fogva a társulatot 36,000 pft. kár érte, s ebből 21,000 pftot viszontbiztosítás útján fedezett. Illy uton a társulat a kártérítéseknek sok nagy összeg kifizetésétől menekült meg.

Sikerült az igazgatóságnak a biztosításoknál a dunagőzhajózási és tiszai vasut-társulatokat $\frac{1}{2}$ -el részeltetni, mi olly kedvezmény, mellyel nem minden birodalom-beli társulat dicsekedhetik; hasonló sikerült a pardubiczi- s Erzsébet-vasut-társulattal is.

Sept. hóban megkezdé a társulat a tengeri biztosítást s a trieszti főügynökségnek sikerült a trieszti Lloyd-társulat és hajógyár biztosításának egy részét a társulathoz hozni.

Juniusban megkezdődött a váltóleszámitolási üzlet s ez időtől az év végéig 338 db. váltó 699,993 ft. 7 kr. értékben lett elfogadva. El lett határozva, hogy az igazgatóság tagjainak nevét viselő váltók az elfogadására nézve szóba sem jöhetnek.

Az összes bevétel 1858 végéig, tehát 9 hó alatt 1,252,125 ft. 9 kr. volt, mi a biztosítási üzlet terén, az első évben, hallatlan jó eredmény. E kedvező eredményt a társulat azon hazafiúi buzgóságnak, sőt lelkesedésnek tulajdonítja, mellyel a társulat a hazában mindenfelől felkaroltatott, s mellyért nyilvános köszönetet mondani szent kötelességének tartja. Továbbá ez eredmény a társulatot alapító köztisztelőben álló férfiaknak s végre az igazgató választmányának is érdeme.

Mindemellett, hogy a részvényekre eső osztalék csekély, az onnét ered, mivel a bevételből 526,205 ft. 15 kr. a jövőben lejáró biztosításokra van át-

vive, mivel a szervezés költségei tetemes összeget vettek igénybe és mivel a káresetek a díjbevételekkel nincsenek helyes arányban. Ez utolsóra nézve az első év kedvezőtlen volt, s mintegy 300,000 frot vett igénybe. A biztosítók részéről itt sok visszaélés történt. Az ily biztosítók legnagyobb elleni az első biztosításnak. Ezekből kénytelen volt a társulat némely tűzvésebb vidékekre nézve a díjakat fölemelni.

Az egyes osztályokat véve, a jég-biztosítás 20,000 ft., a szállítás-biztosítás 45,000 ft. hasznat hajtott, míg a tűzkár osztálynál veszteség volt, mellyet pótolni kellett. A társulat összes bevétele 1858-ki márt. 31-től dec. 31-ig, 1,307,364 ft. 24 kr., kiadása 1,237,979 ft. 53 kr. pp., a maradék tehát 69,384 ft. 31 kr. pp., melly következőleg lett felosztva: az igazgatóság 9 százalék részdija 6244 ft. 36 kr.; a hivatalnokok 4 százalék részdija 2775 ft. 24 kr.; a 3000 részvény mindegyikére 12 fital számított osztalék, 36,000 ft.; tartalék-tőke 17,426 ft. 4 kr.; 10 százalék segély-alap a jégkárbiztosítási ág számára 6938 ft. 27 kr.

Az igazgatóság e jelentéséből örvendve tapasztaljuk, hogy azon magyar társulat, mellynek működését feszült figyelemmel kíséri a hazában minden ember, megnyugtató sikerrel vergődött át az első év nehézségein.

E jelentésen kívül a közgyűlésből még a következőket kell fölemlítenünk. Gr. Apponyi György ur ő exelja indítványára a közgyűlés közakarattal köszönetet szavazott, a buzgó elnöknek, az igazgatóságnak s az ellenőrködő választmányának, mellynek egyetértő működése s minden rágalmon fölülláló becsületes buzgalma volt csak képes a kezdés nehézségei mellett ily kedvező eredményt előidézni. Az egyetértés ez éltető szellemét lehelle az intézet tisztelt elnökének Lónyay Menyhért urnak megnyitó és zárbeszéde. Az alap-

szabályok értelmében 4 választmányi, két pót és egy igazgatósági tagnak ki kelvén lépnie, kiket a közgyűlés közfelkiáltás által újra meg akart választani; az alapszabályoktól azonban nem történhetvén eltérés, az újválasztás szavazat utján lőn eldöntve.

A részvényesek nyilatkoztak. A hirsorsolt tagokat egytől egyig mind megválaszták ismét, így is bizalmat szavazva az igazgatóságnak s választmányának. A választás eredménye: 291 szavazat volt képviselve. Ebből Ürményi József választmányi tagra esett 289 (saját 2 szavazata nem öt érvén). Somsich Pálra v. t. 287. (saját szavazata 4). Wodianer Albert v. t. 271. Fuchs Rudolt v. t. 278. Karlovsky Zsigmond póttagra 286. Deutsch József p. t. 268; Ullmann Károly igazgatóra 276. Sacellary György vizsgáló bizottmányi tagra 253. Zsigmondi Pál v. b. t. 246. Goldberger Zsig. v. b. t. 174. Vecsey Sándor v. b. t. 204. Kern Jakab v. b. t. 267.

Az alapszabályzat több pontja módosításon ment át. Az üzletnek mindinkább kiterjedése, valamint az életbiztosítási ágnek nemsokára életbelépése nagy helyiséget tevéen szükségessé, az elnök ur azon indítványa elfogadtattott, hogy a társulat saját házat szerezzen s erre m. Ürményi József urnak azon háza van kiszemelve, mellyben a társulat jelenleg székel. Több kétes káreset elintézése után a gyűlés eloszlott.

Az igazgatósági főnebbi jelentés, valamint e közgyűlés magatartása is felvilágosításul szolgálhat azoknak, kik a társulat iránt bizalmatlanságot merítettek, az egyik névtelenül megjelent, továbbá Fényes Elek ur röpiratából és végül azon hibás számokkal közölt mérlegből, mellyet Vahot „Napkelet” című lapja mellett szétküldözött.

T Á R H Á Z.

Kakas Márton a színházban.

CVI. Levél. „Telivér.” Száz aranynyal jutalmazott tragoedia, írta Péter Pál.

E jeles művet a magyar Akadémia száz aranynyal koszorúzta, a bíráló-bizottmány reportere, Greguss barátunk száz dicsérettel halmozta, egyuttal azonban kimondá, hogy ez a darab még sem fog tetszeni, mert először a színeszek nem tudnak benne játszani, másodsor a közönség nem fogja azt tudni megérteni. És Gregussnak ime igaza volt, a darab csakugyan nem tetszett, mert a közönség nem fogta fel, hol kell benne nevetni? mi azonban felfogtuk, s hogy a további előadásokon a nézők is tudhassák qualificálni az élvezetet; adunk felvilágosító taglalatot.

Van a darabban két telivér, az egyik egy gróf, neve Vértes Pál, a ki mindig azzal dicsekedik, hogy ő milyen rettenetes nemes ember, hogy az ő vére mennyire tiszta, hogy az ő őse Első Ádám már lovakat tartott, és nagyságos ősmamája Első Éva találta fel a fügefá abroncsszoknya minőségében a krinolin; azóta az ő nemes vére mindig nemes vérrel volt keresztezve. Ha itt a közönség értette volna, hogy mit kell nevetni?

Van azonban egy még Pál grófnál is régibb nemes a darabban, a kinek az őseit még egy nappal hamarabb alkotá az Ur, mint a gróféit; ez tudniillik egy ló: neve Shibolet; mellynek már több oka volna a telivérséggel dicsekedni, miután leszármazásánál sokkal nagyobb szokott lenni a controlléria. Ez a főcselekvő személy a műben, Pál gróf a főbeszélő.

Pál gróf az első séanceban (felvonás helyett e szót kérjük használatni) arról beszél egy magyar íróval (a kinek existenciája, mellesleg mondva, nagyon gyanus előttem, miután ráér minduntalan a grófi salonokban ténferegni s ott lófuttatásról vitatkozni; igazi író nem ér erre rá, még ha mágnás is, a kinek salonjoga van), hogy az ő Shiboletje milyen jó ló; lóról a dámákra fordul a szó, Pál gróf azt hiszi, hogy ő Solyom Agatát nem vehetné el nőül, mert annak is sok őse volt ugyan (mint minden embernek), hanem a czimerkoronájára kevesebb szarvakat raktak fel, mint Pál gróf őseiére. A közönség itt sem kacagott, pedig kellett volna. Azután jó egy 3/4 vér mágnás, Everárd, a ki sok mindenféle világos bolondságot összebeszél, s a kinek ezért sok mindenféle gorombaságot mondanak két oldalról. A háttérben van egy pompás könyvtár, más oldalon elegans fegyverek: az ember azt várná, hogy ezek az urak most vagy megverekeznek, vagy előveszik azokat a könyveket, s egymást felvilágosítják belőlük. Azonban ezek nem arra valók. A könyvtár eszünkbe juttatja azt az adomát, mikor az egyszeri német Landjuncker azt írta a könyvárusának, hogy új thékát csináltatott, küldjön neki bele öt láb foliókötésű historicumot, négy és fél lábra való verseket duodec-kötésben, és három kubik láb philosophiát in quarto. Ezzel végződik az első felvonás s a közönség nem kacag fölötte.

A második ülésben Pál gróf meglátogatja Irma grófnét, minthogy pedig ez Ágota kisasszony (gyámleánya) nevelőnéjével együtt kikocsizott, Pál gróf jónak látja a kisasszonyt egyedül tölteni el az időt, a mi mellesleg mondva, igen jó szokás a grófi házaknál, hogy a mamák távollétében a kisasszonyok fogadassák el, a férfi-látogatókat, melly alkalommal Ágota kisasszony siet is hasznát venni annyira, hogy mire a grófné és a gouvernante megérkeznek, akkorra ő már Pál grófnak szerelmet vallott, kinek ezuttal nem levén más menekülése, kénytelen megadni magát s elfogadni Ágota szerelmét, megtevén azt a nagyszerű lemondást, hogy már ezentul az ő utána származandó Vértesek csak mint 3/4, 4/7, 9/19, és Isten tudja, hanyad rész vérek fognak futtatni a nagy világ pályáján. Tetézi e lemondását azon áldozattal, hogy Irma grófné kértére itthon marad Ágota neve napjára, s ezáltal elma-

rad a bécsi lófuttatásról, a hol Shibolet küzdend Everard, „Childe Haroldja” ellen; a mi igen szép és gyöngéd vonás Pál grófnak. Hiába, most is csak vannak még, a kik nagy tettekre lelkesülnek.

Irma grófné azonban azt hiszi, hogy Pál grófnak Sarolta grófné is szerelmes, erre pedig ő haragszik, valószínűleg valami toilettügy miatt, hogy boszut álljon rajta, el akarja ütni a kezéről; de ez személyesen nem sikerül, bármennyire szemére veti is Pál grófnak, hogy őt csak úgy szereti, mint barátja nejét; Sarolta grófné pedig, a nemes lélek, azt ohajtja, hogy Pál vegye el Ágotát, azért felbiztatja, hogy most kérje meg, midőn Irma grófné ő rá féltékeny; mellesleg pedig arra is, hogy Pál gróf csapjon fel írónak, adja ki az utijegyzeteit. Az elsőbire Pál gróf hamar kész, az utóbbinál vonakodik; természetesen derogál neki; míg Sarolta grófnő Széchenyiket, Keményt, Eötvöst, Telekieket emlegeti fel előtte, mire Pál gróf kapacitálva látszik lenni; s a közönség itt sem kacag: pedig lehet-e annál mulatságosabb eszme, mint mikor egy emberrel elhitetik, hogy mihelyt egy gróf irni kezd, mindjárt Széchenyivel, Eötvössel, Keménnyel, Telekivel áll egy rangban!

(Arra nézve pedig, a mit a maecenások, és művészek különböző állásáról mondanak az urak, épen a Medicisekkel példálózva, vagyok bátor azt mondani, hogy egyik Medicis hercegnő épen Canovának állt modelt a hirdedett medicei Venus szobrához s mikor egy barátnéja kérdezé tőle, hogy tudta magát ráadni, hogy egészen mezitelenül álljon ott a művész előtt? azt felelte rá, hogy, hiszen jól be volt a szoba fűtve. Ugyanazon Canova maecenas Medice herceg pedig tovább ment: ő maga is faragott egy Neptun szobrot s mikor aztán kérdezte Canovától: mit mond e műhöz? a szobrász azt felelte: „Isten bocsássa meg hercegségednek, hogy egy ilyen szép darab márványt elrontott.” Tehát a Medicis hercegek nem csak maecenások, de művészek, sőt modellek is tudtak lenni.)

Pál gróf tehát megkéri Ágotát, meg is kapja, s miután a lova, a jó Shibolet, megbukik a bécsi löversenyen, tehát elszánja magát, hogy író lesz, és kiadja az utijegyzeteit: itt van László barátunk, az majd segít, a sok újságíró majd hogy ujjong örömeiben! S itt derül ki tehát, hogy László írónak mi haszonra kell ott lábalattankodni az uri salonokban. Hanem ezt a közönség megint nem fogta fel s nem kacagott rajta; én mondhatom, hogy igen jól mulattam magamat.

Hogy a színművet tragoediának neveztem, az nem tollvétségéből esett, hanem azon fölfogás nyomán, melly szerint tragoedia az: a hol a mű hőse elbukik, de bukásában is bírja a közönség rokonszenvét; itt pedig a darab hőse a Shibolet, a ki a bécsi homokon megbukik, de azért megtartja iránta való rokonszenvünket; tehát ez valóban a tragoediák közé sorozandó.

A színészek és színésznők játéka ellen az a kis kifogásom van, hogy ha már a salont akarták egész hűséggel képviselni, minthogy a színház annyira tele volt, hogy nem csak a zenekar volt a nézők számára lefoglalva, hanem még sugóra sem levén szükség, annak a barlangja is ki volt adva páholynak, tehát annyit megtehettek volna, hogy felvonások között a komteszek felváltva zongoráztak volna, a többi járhatott volna rá egy kadrillt.

Végül egy szerény kérdéssel kell fordulnom a magyar Akadémiához: Van-e aziránt a tekintetes Akadémiának valami ellenőrzeti rendszabálya, hogy a jutalomdíjat ugyanaz vegye át személyesen, a kinek a neve a jelítés levélbe van zárva? mert ha ez nincs, akkor sokféle szabálytalanság történhetik, például álnév alatt rendes tag pályázhat a jutalomra, a mi nem szabad. E fölől jó volna a kételkedő lelkeket megnyugtanni.

Tessék leülni szerkesztő ur! *)

Kakas Márton.

*) Bizony jól fog esni a nagyszerű felülés után.

A világító tornyokról.

Ha a hajós hetekig és hónapokig nem látott ég- és viznél egyebet, örömmel telik meg kebele a világító torony megpillantására. E jelzi ő nála a száraz közelségét, talán a szeretett hon földét, egy régi s előtte ismeretes barátot, mely őt a tenger incselkedéseire figyelmezteti, mellynek nagyságos és pompás voltán benső elragadtatással mereng. Ohajtott czéljának révpartján, visszaemlékezik ő most a tengeren kiállott veszélyekre, merényleteire, felgondolja a viszontagságokat, mellyeken keresztül a gondviselés karja vezette, támogatta s megtartá, mert hiszen! hány boldogtalan nem lett már vihar és vész áldozata, kik vidám reménnyel nézdeltek a világító torony lámpafényét, s hányan nem veszték el vagyonukkal együtt akkor, midőn magukat már csaknem egészen biztosítva hívék.

A világító tornyok a tengerben vannak építve, nem messze a száraztól, mellyekben éjjel tűz ég, hogy a hajósoknak a sötétben utmutatójuk legyen, miszerint a veszélyes sziklák és örvények kikerültethessenek. A legelső világító tornyot Ptolemaeus Filadelfus, egy egyiptomi király építtette Fárós szigetén, Alexandriával átellenben, a gnidósi Zosztratus építész által. Az épület négyszögű, 300 rőf magas és olyan terjedelmű volt, mint a gulák. Építése 800 talentomba került. *)

A világító tornyok a fekvés- és szükséglethez képest különbözők. Rendes szerkezetök szerint egy köből épített magas kupra üvegfedél van helyezve, melly alatt lámpák égnek, s ezek megett homoru tükrök foglalnak helyt,

hogy a vízfény erősbitteassék. Ha történetből még egy másik világító torony van közelben, a tévedés kikerülése tekintetéből valamelyikben olly készülék alkalmaztatik, minél fogva a világosság időről időre elhomályosodik. Ha már a hajós folytonos világosságot lát, és ismét ollyat, melly koronként elfogy, de megint előtűnik, nem vezettethetik könnyen félre. Azon tornyok, mellyekben a tűz folytonosan ég, *szilárd tűzeknek*, mellyekben pedig koronként elhomályosodik, *forgó tűzeknek* neveztetnek. Egyik legnevezetesebb világító torony az *eddistonei* (lásd 1-ő ábra), melly 1759-ben végeztetett be. — Az Angol- és

1-ő ábra : Az eddistonei világító torony.

Franciaország közti tengerszoroson egy szirtre van ez építve, néhány mérföldnyire a száraztól. Magassága 100 lábat tesz, s délnyugoti viharok ual-kodásakor igen nehezen juthatni hozzá. Illyen vihar által jutott tönkre az első torony, a második leégett, úgy, hogy azon helyen már a harmadik áll. Folytonosan három ember őrökdi itt, kik egymást felváltva gondoskodnak arról, hogy a tűz soha ki ne aludjék, — valóban unalmas foglalkozás, a mennyiben a torony aljához verődő hullámtorlások hetekig, sőt hónapokig gátolják a parttali közlekedést.

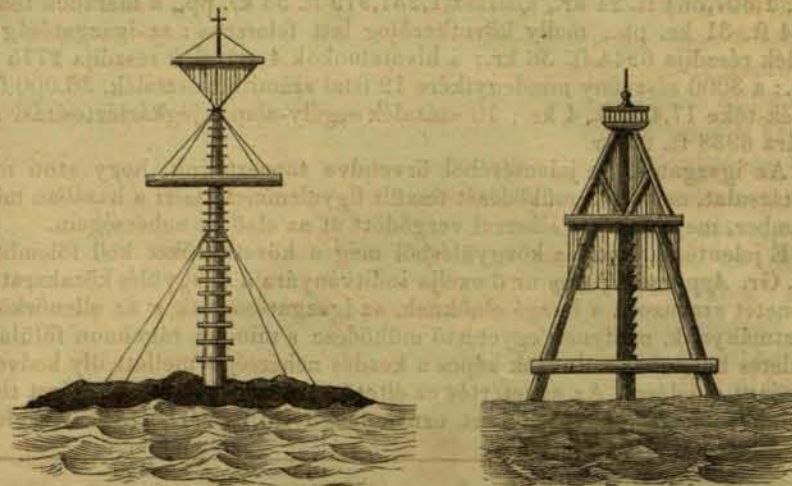
Skótszág keleti partján van még egy szirt, az ugynevezett *harangszirt* (Bellrock), hova sokáig nem mertek világító tornyot építeni, s hogy mégis a hajósok ne maradjanak minden jel nélkül, egy harangot helyeztek arra, melly a tenger hullámainál mozgatva panaszos hangjaival figyelmeztesse a közeledőket a veszélyre. 1811 óta azonban itt is világító torony áll, még pedig forgó tűzzel, s ezenkívül homályos időben minden fél perczben megkondul a harang.

Terjedelmes homokpontokon, és ott, hol a hajózható víz tekeredései több jegyet szükségelnek, még az ugynevezett *óvjeleket* (Baaken) szokás alkalmazni (l. 2-ik ábra), mellyek bevert fatörzsekből állnak felső végökön egy sátorkával ellátva, hol kenyér és víz mindig elegendő mennyiségben találatik, hogy azon szerencsétlenek, kik ide vergődhetnek, mindaddig el legyennek látva enivalóval, míg rájuk nézve a szabadulás órája ütend. Az illyen élelemmel ellátott óvjeleket a hajósok annyira tisztelik, hogy a legszegényebb halász is szentségtörésnek tartaná azokat megilletni, habár legnagyobb éhszükségben szenvedne is.

Az angol csatorna jelenleg a legtökéletesebb világítási rendszer által

tűnik ki, levén az angol partokon mintegy 75 német mérföldnyi hosszúságban 50, ezzel átellenben a francia partokon mintegy 99 világító tűzők. Illy körülmények közt már a hajósra nézve nagy fontossága a különféle tűzeket egymástól megkülönböztetni, és épen erre törekszenek a világítási rendszerek.

A világító tornyoknak két neme van. Vannak olyanok, mellyek a szárazföldön építtetnek, és szerkezetökkel más épületekhez hasonlítanak; vannak ismét ollyak, mellyek egyes sziklákra ügygyel-bajjal helyeztetnek, hogy a hullámok erejét megtörjék. Illyen az eddistonei.

2-ik ábra : Óvjelek a tengeren.

Világító hajók csak ott használtatnak, hol tornyok nem építhetők. Ezeknek is különös alkotása van, rendeltetésök állandóan a tengeren maradni. Az illyen hajók veresre festetnek, s nevök az oldalakra fehér betűkkel iratik. Az árbóc csucsán golyó függ vagy lobogó leng,

de a mellyek azonnal levéttetnek, mihelyt a hajó állomását megváltoztatta. Ködös vagy viharos időjárás alkalmával az illyen hajókon szabályszerű időközökben ágyuk süttetnek el, mellyeknek, sajátságos durranó hangja más hangokkal nem könnyen cserélthetetik föl. A *horgonyjegyek* (Bojen vagy Schwimmtonnen) rendesen kupalakuak, s évenként kétszer javíttatnak és ujo-lag befestetnek (3-ik ábra, a), ha egyszersmind csalszirtket (viztől fedett szirtket) is jelelnek, mindkét végökön hegyesek, 3-ik ábra, b) és zöldre festettek szoktak lenni.

A világító tornyokban lámpák használtatnak, mellyek az Argand elvei szerint vannak készítve. A legkisebbeknek egyszerű, hengeres, és egy láb átmérőjű bele van, melly belől üres, hogy a lég a lánghoz juthasson. Az erősebb világosságot azonban központos belek eszközlik, mellyeknek egyike a másikat körülveszi, s a legszélsőnek átmérője $3\frac{1}{3}$, a legbelsőnek $\frac{3}{4}$ hüvelyk. Hogy a nagy hőség által, melly ezen lámpákban nemződik, a bél széné ne váljék, egy óramű által mozgásba hozott szivattyuk olly bőven látják el azokat olajjal, hogy négyszerre is több olajat kapnak, mint mennyire szükségök van. Hasonlókép hatnak a rugók vagy sulyak, mellyek az olajtartókra gyakorolnak nyomást. Az angol és francia világító tornyokban most repceolaj használtatik, 1852-ig az angolok mindig fagyányolajat használtak. *)

A francziák a szilárd tűz elé forgó készüléket szoktak alkalmazni, melly által a fény egy pillanatra elhomályosodik, majd fényes villámként előtűnik, ismét meghomályosul, és aztán huzamosb ideig mint szilárd tűz marad fenn. Tűzőket a francziák általában egyes villámok által szeretik ki-tüntetni, mialatt az angolok inkább a tűz színének különféleségére fordítanak figyelmet.

Dr. S. J.

Vegyes hírek.

+ (A szőlőművelés Franciaországban.) Több mint két millió hektárnyi tért vesz igénybe, mellyből 450,000 hektár csak néhány év óta ültetett be. Az évenkénti termés átmérőleg mintegy 86 millió akóra tehető, mellynek értéke körülbelül 800 millió frankra rug. Az évenként készített szőlő edények mintegy 80 millió frankba kerülnek, s a szállítási költségek nem kevesebb mint 30 millió frankot vesznek igénybe. Az italokra általában vetett adó az államnak 120 millió frankot jövedelmez. A bortermesztés és kereskedés évenként egy milliárd (1000 millió) franknyi óriási összeget hoz forgalomba. Ez adatokból kitűnik, hogy mily kitűnő lábon áll Franciaországban a szőlőművelés.

+ (Az üvegfuók Franciaországban.) Hajdanában, ha a francia nemes valami mesterségre adta magát, nemességét elvesztette. Csupán két mesterség volt ez alól kivéve t. i. az üvegfuó- és kovácmesterség, mellyeket nemesek is üzhettek jogaik elvesztése nélkül. Azért régi képeken a kovácsot vagy üvegfuóvt úgy lehet rajzolva látni munkájában, hogy a kard mindig mellette van. Ezen előjog már megszűnt, de a szokás még folyvást fenntartani igyekszik. Ugyanis az üvegfuók mesterségökre csupán vagy saját, vagy más üvegfuók fiait tanítják meg, kik hitestársat is saját körükből bevén, e mesterség csak egyes családok titka marad, s örökségkép száll apáról fiúra.

*) A fagyányolaj a csetek rendébe tartozó busa szöketőnek (physter macrocephalus) fejében található fagygyunemű állományból (fagyányból, sperma ceti) készül.

*) A mi pénzünk szerint, mintegy 1,440,000 ezüst forint.

PESTI MEDÁRD VÁSÁRRA.

A vásárok történetéből.

Ismét itt a vásár, a pesti Medárd-vásár. Ez alkalmat szokás szerint, most is némely tudnivalók elmondására fogjuk felhasználni.

Hogy mily fontosak a vásárok a kereskedelemre, különösen pedig a belkereskedésre nézve, azt elmondtuk már más alkalommal, és hogy a vásároknak, a közlekedési eszközök mind tökélyesebb kifejlésével, lassankint alább kell szállni előbbi fontosságuk magas fokáról, azt is fejtegettük. Ez alkalommal a kereskedelem történetéből közlünk némi töredékes adatokat.

Elégyszer hallottuk és olvastuk, hogy a phönici nép a régi korban, mily hatalmas tengeri kereskedő-nép volt, azután a görögök, ezekután a rómaiak, Genua, Velence, Holland, Portugal, Spanyolország, Anglia, Franciaország, Amerika stb. birtak világhírhatalmas kereskedelemmel.

A kereskedelemnek, főleg a kis-és napi-kereskedésnek, úgy látszik, már igen régtől fogva volt minden városban, bizonyos kijelölt közhelye, hova mindenféle eladó elvitte áruját, s hol minden vevő megjelent, kinek szüksége volt valamire. E közhely a piac.

A görögöknél a piac (agora) a városnak, vagy ha a város több részekből állt, e városrészek mindegyikének közepén állt, a kikötő városoknál pedig a tengerparton.

A piac, közönségesen bevett szokás szerint, mindenütt négyszögű tér volt, melyet fedett oszlop-tornác vett körül, olyan alakú, mint millyen ma Rómában a Péter-templom udvarát övezi kétfelől. E tornác oszlopai sűrűen álltak egymás mellett, melyek közt árucikkelt voltak felrakva eladásra; de benn a tornác szabadon volt hagyva sétányul, s arra szolgált, hogy a vásáros népnek eső s hőség ellen menedéket adjon. Itt tartattak a népgyűlések is.

Ez oszlopos tornácok mögött, tehát a piacon kívül állt egy oldalról a tanácsépület, hol a nép összejöni szokott, a közkinccstár; a másik oldalról pedig különféle Istenek templomai pompáztak. Nagyobb városokban magát a piacot is számos istenszobor ékesíté.

A rómaiak piacza (forum) Rómában és a mostani Olaszország egyéb városaiban, hosszukás négyszög-alakkal bírt. Ezeket is tornác szegte be, de melynek oszlopai ritkábban álltak, mint a görögöknél. E tornác később, hogy több ember beférjen, erkélyes emeletet nyert; a földszinti helyiségeket a pénzváltók, tőzsérek foglalták el, az erkélyes emelet pedig páholyokra volt

osztva. — A népgyűlések mindig e fórumon tartattak, itt mondta el Cicero remek beszédeit. A közönség a piac fedetlen udvarán állt, vagy a tornác első emeleti páholyaiban vett helyet.

A piacot a tornácok kívül itt is középületek álltak körül, és pedig közönségesen bevett divat szerint, délről templom, evvel szemben északról a közkinccstár, fogház, curia, vagy templomok, mind a legnagyobb pompával, ékességgel, izléssel s nagyszerű mérvben építve.

A középkor városai utánozták a római piacok alakját. Ezeket szintén oszlopos tornác vette körül, olyképen t. i., hogy a piacra kiálló házak földszintje, ives oszlopokkal ellátva, nyílt folyosóként szabadon állt a közhasználatra. Ily házakat Velenczében, Genuában még láthatni. Később e folyosószerű tornácok is kimaradtak, s ezek helyett a piacra néző házak első emellete erkélyszerű kiállványra volt építve, és így menedéket adni kínálkozott eső és nap ellen. Hasonlóan épült házakat a régi városokban még ma is láthatni. Lengyelországban és Sziléziában a piacot *gyűrűnek* (Ring) nevezték, kerek alakja miatt, melynek közepén állt közönségesen a tanácsház.

Keleten a városok ritkán bírnak valamely piaconul közlő közterület; a piaci vásár itt a nap perzselő heve elől közönségesen valamely szélesebb s hosszabb utcába menekül, mely fölülről ponyvakkal egészen be van sátorozva. E helyet ott *basar*-nak hívják. A kis árusok itt a házakon e célra épült fülkékben tanyáznak, a nagyobb árusok pedig tágasabb boltokat bírnak. E fülkék és boltok a földszintől néhány lábra magasabban állnak, valószínűleg azért, hogy az utcán tolongó nép jobban láthassa a kirakott holmikat.

Magyarország a kereskedést illetőleg mindenben a szomszédos külföld szokásait követte, mert nálunk a kereskedelemmel a zsidók és a bevándorlott idegenek foglalkoztak csak kiválóan. Magyarország kereskedelmének is érdekes története, a melyben általában négy főidőszakot vehetünk észre.

Az I. időszak III. Károly uralkodásának kezdetéig tart. Ebben, noha I. Lajos, Zsigmond és Mátyás király alatt, merülnek is fel fénypontok, de a folytonos bel-, vagy külföldi háború s a nemzetnek a kereskedésről táplált balfogalma, nem engedék azt teljes erejével felvirulni, melyet még alább-süllyesztett a kormánynak ollyszerű intézkedése, miszerint a vámot, a harminczadot kincstári jövedelmi forrásnak és nem a nemzetgazdaság gyamoszlopának vette s tekintette.

A II. időszakban, mely Mária Terézia uralkodása végeig tart, a selyem és lótenyésztés kormányi pártfogást nyert, a czéhek szabályoztattak, utak épültek, a bánsgót a hajózható csatornává ázott Bege vize megszabadítá

mocsárai nagy részétől, az alpusztult vidékekre német, francia s más földmiesek települtek, az aldunai s fekete-tengeri hajózás megpróbáltatott, III. Károly a magyar tengerparton kikötőket építtetett, Fiume szabad kikötővé lett, Károlyvárostól a tengerpartig költséges utak, a Károly- és József-ut, készültek, — s Magyarország kereskedése még sem emelkedett a kellő arányban. Miért?

Mivel Magyarország uralkodó osztálya, a nemesség, adómentes volt, ezért az ország az egyenes ut helyett kereskedelme által közvetve lón megadóztatva. Azért Magyarország határait mindenfelől vámok, közbenső vámok vették körül. Ez elv uralkodott kereskedésünk felett mindaddig, míg nem a nemesség adómentessége megszűnén, a közterhek viselése kiterjedt kivétel nélkül mindenre; a közbenső vámok leomlottak, s Magyarország kereskedelme s ipara azon kedvezményekben részletetni kezdett, melyeket a kereskedés s ipar a birodalom többi tartományaiban élvezett.

De lássuk a történetet. Magyarországnak kereskedelmi tekintetben a főnebbi elv szerinti igazgatását először a Mária Terézia alatt főnált bécsi központi kereskedelmi tanács (Commerzien-Rath) és a trieszti, tengerpartvidéki *Intendenza* című kereskedelmi tanács, kezdte először gyakorlatilag fogyanatosítani. A központi kereskedelmi tanács az ausztriai örökös tartományokat gyári államokká emelni, Magyarországot s részeit pedig csupán a nyers természetére szorítani igyekezett. E két kereskedelmi testületet számos panasza folytán Mária Terézia eltörölte ugyan, de mivel maga az elv fennmaradt, ez intézkedés nem orvoslá tökélyesen a bajt.

A III. időszak II. József uralkodása idejét foglalja magában. Ő az ausztriai birodalom ipara s kereskedése emelése végett behozá az elszigetelési rendszert s fölállítá a *töltő-vámrendszert*. Ennél fogva vagy nem is, vagy csak magas vám mellett volt szabad behozni külföldről olly iparcikket, mellynek versenyétől valamely ausztriai iparcikk félhetett. E rendszerben az előleges terv szerint is Magyarországnak azon szerep jutott, hogy csupán a nyers terményeket szolgáltatassa a többi örökös tartományok gyáriparához és megmaradjon gyarmati állásában. Ez Magyarországra nézve nyomasztó volt; II. József azonban ígérte, hogy a közbenső vámvonalat megszünteti, s ipari s kereskedelmi tekintetben Magyarországot is a többi örökös tartományok által élvezett kedvezményekben részesíti, s ezáltal gyarmati állásából kiszabadítja, ha a magyar nemesség is elfogadja a földadó (physiocratic) rendszert s a közteherviselésben egyaránt osztozni késznek nyilatkozik. A nemesség ebbe nem egyezett bele.

A IV. időszak a Józsefet követő II. Lipót királyal kezdődik. Ez időszak alatt a francia háborúk a magas vámok dacára is virágzóvá tették az ország kereskedését. Midőn I. Napoleon *szárazföldi rendszere* (Continental-System) által egész Európa minden kikötőt elzárta az angol hajók elől s ez által a gyarmati áruk, a cukor, kávé, pamut, thea, illatos olaj, fűszer, festék stb., teljesen kimaradtak: ekkor e cikkek a szárazföldi rendszer határai mögött, Magyarország felől jutottak be a többi Európába. Így lett ez időszakban Magyarország közbenjárója, Pest pedig fokhelye a gyarmatú kereskedésnek egész 1814-ig. Pest fölemelkedését is e körülménynek köszönheti.

I. Napoleon bukásával kereskedésünk is sokat szenvedett. A gyarmatúri közbenjáró kereskedéstől teljesen elestünk; a háborúk által előidézett nagy fogyasztás megszűnén, terményeink kelete elakadt, szóval teljes üzletpanagás állt be. E baj orvoslására történt ugyan többször némi, sőt 1828-ban tetemes vámszállítás; de ez még nem volt gyökeres orvoslás. Mindemellett is e korszakot kereskedésünkre nézve a hajnalodás korszakának nevezhetni, melly kivált 1830 óta mind ragyogóbb sugarakkal kezdett világolni. Ez időszak alatt indult emelkedésnek csatorna- s folyamhajózásunk, s a Duna megnépesült gőzhajókkal; utakat kezdünk építeni, vasutakat terveztünk s megkezdjük ezek valószínűsítését. Budapesten egy magyar kereskedelmi társaság alakult.

1848. óta ismét egy új korszak kezdődött. Bejött a közteherviselés, Magyarország határaitól eltűntek a közbenső vámvonalak, a gőzhajózás a Dunáról a Tiszára s ennek mellék folyóira is kiterjed, a vasutak mindenfelé átszelik az országot. A közlekedési eszközök illy javulása mellett kereskedésünk is korszerű haladásnak indult s kilépett azon korból, midőn még egyes vásárok képezték főtényezőit s fénypontjait. Ez időben a kereskedést időszakinak is lehetne nevezni, midőn a forgalom szünetelni látszott s csak bizonyos meghatározott időben, a vásárok alkalmával indult felfokozott, lázas élénkségnek. Ma már a kereskedés szakadatlan, folytonos menetűvé kezd átalakulni, kibontakozik a vásárok karjai közül, nem engedí magát bizonyos idő és helytől függővé tenni, hanem a gyors közlekedési eszközökön oda irányul s akkor is azon táj felé veszi útját, a hol és a mikor legjobb aratásra van kilátása. Óhajtuk, hogy ez aratás minél dusabb legyen. J. L.

Irodalom és művészet.

— (Terey Pál „Angol-skóthomi Napló“-ja 1858. és 1859. évekből) e napokban megjelent, s Ráth Mórál, valamint minden könyvtárban kapható. Többször volt alkalmunk e munka megjelenésére figyelmeztetni az olvasó közönséget s nem rég mutatványt is közöltünk e munka érdekes tartalmából. Most, miután az igen diszesen, csaknem fényűzéssel kiállított becses könyv elhagyta a sajtót, ismételve sietünk, azt különösen az értelmes gazdaközönség s általában a mezei ipar minden barátainak figyelmébe ajánlani, mint olly munkát, mellyet végig lapozva, senki sem fog letenni a nélkül, hogy a gazdálkodás szép és nemes voltáról, annak magasabb feladatáról meg ne győződött s ismeretei ne öregbültek volna. Az olvasó igen örömet kíséri a szerzőt a legjelesebb angol mezei gazdánál tett látogatásában s szívesen

hallgatja, mint beszéli el egyszerűen és értelmesen, ott szerzett tapasztalatait. Nagy diszere válik e könyvnek a melléklet és közbeszótt sok szép kép és rajz, melly az előadottak bővebb magyarázataul szolgál. Van benne 8 gyönyörű aczélmetszet (a legjelesebb angol állatfajok rajzai) s talán a százat meghaladó igen diszes fametszet. — A könyv egy becses függelék: a sport, lovak, istállók érdekében angol földről irt levelei a szerzőnek. — A könyv szerző sajátja, ki úgy látszik, tetemes pénzösszevet fektetett bele, hogy az illő diszszel jelenhessen meg. Kívánjuk, hogy a közönség részvéte dusan megtérítse a költségeket. A könyv előfizetési ára 5 ft., bolti ára 6 ft.

+ (A „*Vasárnapi Könyvtár*“) harmadik (1858) évi folyamának három utolsó füzetet megjelent. A 8-ik füzet tartalma: „Attila Isten ostroma.“ Regény a magyar nép számára. Irta Pálffy Albert. — A 9-ik füzet „Elbeszélések“ hoz Jósika Miklóstól. — A 10-ik füzet tartalma: „Pezu fölfedezése és elfoglalása. Irta Gaal. Látnivaló, hogy mind a három füzet igen érdekes és tanulságos olvasmányt nyújt. — E füzetekkel egy időben megjelent a mult évi folyamhoz tartozó jutalékkötet is: „Világkrónika.“ Népszerű előadása az 1857. sept. elejétől 1858. novb. végéig történt nevezetesebb eseményeknek. Irta Urhász György.

+ (A „*Szépirodalmi Közlöny*“ szerkesztősége) értesíti az olvasó közönséget, hogy lapja július 1-től kezdve „*Folyó iverk*“ című időszak irattá változik, s nem mint a minap jelentve volt, kétheti, hanem ötheti füzetekben egy év alatt tizszer, minden füzet tiz ivnyi tartalommal fog megjelenni. Hogy pedig a „Sz. Közlöny“ előfizetői a „Pickwick klub“ és „Coningsby“ regényeket még ez előfizetési évnegyedben s így július 1-ig teljes egészben megkaphassák, azokból az eddigi mellékletek alakjában a szerkesztőség napokint egy-egy ivet nyomtat, s a lap helyett ezt fogja majd szétküldeni. A „Folyó iverk első öt füzetére vagyis a július — decemberi fél éves folyamra 5 új forintjával lehet előfizetni, melly bérmentesen Pest Lipót-utca 16 sz. a. küldendő.

— (Megjelentek) és a Szent-István-Társulat ügynöki hivatalában (Lipót-utca 8. sz.), ugy szinte Hartleben K. A. társulati könyvtáránál kaphatók: „*Szép-írás-példányok* elemi iskolák használatára“ (magyarul.) Egy füzetnek, melly 7, csinosan irt, és tisztán rézre metszett írás-példányt foglal magában, és egy, keményebb papírosból készült czimlappal van ellátva alkalmas tokkal, ára 15 új krajczár. A falusi és városi elemi iskolák igazgatói ezennel tisztelettel fölhivatnak és kéretnek, e szép-írás-példányokat közönséges használatra elfogadni. A német szép-írás-példányok szintén munkában vannak, és rövid idő múlva meg fognak jelenni.

△ (Pályázat) A „Tanodai Lapokban“ több iskolapártoló jutalmat tűzött ki, a *Mindszenti* által irt „Jövel szentlélek“ hymnus legjobb zeneszerzőjére. Az első határidőre beérkezett művek nem felelven meg a várokozásnak, a pályázatot megújították, s bár az újra beérkezett művek is elég gyengék, e jutalom mégis az aránylag legjobbnak fog kiadatni. Szerzője Prosz János, veszprémpalotai elemi tanító.

+ (Boruth költeményei) egy csinosan kiállított kötetben megjelentek. Kapható Pfeiffer Ferdinánd könyvkereskedésében 1 ft. 50 krért ujp. Boruthnak több sikerült költeményét közölték a lapok, mellyek a közönségnek tájékozásul szolgálhatnak a megjelent műre nézve.

+ (Ormos Zsigmond), kitől a mult évben jelent meg egy korrajz „A banya sziklaja“ czimvel, s kinek a festészet történetét tárgyazó műve a napokban fog megjelenni, mint a „P. Naplóból“ olvastuk, művészeti tanulmányozás végett Olaszországban tett hosszabb utjából ép most érkezett meg. Előbb több ideig tartózkodott Németországnak azon helyein, mellyek a régiebb és újabb német festészet hazáinak tekinthetők, s Olaszországban minden képgyűjteményt gondosan áttanulmányozott, s több becses művet szerzett, mellyek közül, valamint a mult években szerettek közül is a legjobbakat a nemzeti muzeum képesarnokának szándékozik ajándékozni, példát mutatva a nála tehetséges s áldozatra képes hazafiaknak.

+ (Feuillet Octáv „Egy szegény ifju története“) című híres drámája, melly a francia császárnét megrikatá, nemsokára a nemzeti színpadon Lendvai jutalomjátékaul fog előadatni.

+ (Charton-Demeur assz.) a híres énekesnő, ki a mult évben színpadunkon is kitűnő sikerrel vendégszerepelt, a sz. pétervári udvari színpadhoz szerződött Bosio assz. a nemrég elhalt kitűnő énekesnő helyébe.

+ (Egressy Gábor) Temesvárott Szabó magyar színtársulatánál vendégszerepel. Majus 29-én lépett föl először „Brankovics Györgyben.“ — Fűredi is vidéki körutra használja szabadságidejét. A jövő hó közepétől kezdve Temesvárt, Aradot, Nagyváradot és Debreczent szándékozik meglátogatni.

+ (László József) jeles veteránszínészünk a napokban Kassára utazott, ott néhány vendégszerepben föllépendő.

M i u j s á g ?

© (Doleschall orvostudor hazánkja) Jávában meghalt. Számos év óta lakott már e szigeten, hol nagy tiszteletben részesült s majd minden idejét tudományos kutatásokra fordítá. Nemzeti muzeumunkat több rendbeli becses küldeményével gazdagítá. Ő ott a távolban is hazájának élt; mult évben a V. U. közlött tőle egy levelet, mellyben beteges állapotáról is tett említést. Örizzük meg emlékezetét nemes igyekezetű s érzületű hazánkfiának.

+ (A nemzeti színház igazgatósága), miután a bécsi olasz operától vendégeket nyernie nem sikerült, egy négy tagból álló igen jeles olasz társulatot szerződött hosszabb vendégszereplésre, még pedig, mint halljuk, színházunkra nézve jó föltételek mellett. E társulat tagjai a milánói Scalától valók; a soprán énekesnőt kiválólag dicsérik.

+ (A „Triton“ hajó fődélzetén), midőn löporlobbanás következtében légbe repült (miről bővebben szólottunk a P. U.-ban) egy pesti polgár és háztulajdonos fia is jelen volt. Mint ezen ifju itteni rokonainak írja, e borzasztó eseménynek 110 emberélet esett áldozatul. A kapitány a tisztekkel épen a parton volt, s így ezek kikérültek a veszélyt. A hajón volt legénység közül csak 11 menekült meg a haláltól, kik közül hatan súlyosan, öten könnyen megsebesültek; ez utóbbiak közé tartozik a tudósító is. A szerencsétlenség onnan eredt, hogy egy káplár rozsul fedett égő lámpával lépett a löporkamrába.

+ (Egy 2000 mázsa sóval terhelt hajó) süllyedt el a Tiszán, mint a „Sz. H.“ írja. A só Milos herceg számára volt szállítandó. A szállító Ábrám, szegedi hajótulajdonos. Csak 900 mázsát lehetett a rakományból megmenteni.

+ (Szamosújváron takarékpénztár alakult.) mely a belügyminiszterium által jóváhagyott szabályok alapján, a városi közönség jóállása mellett, máj. hó 15-én lépett életbe. A „K. Közlöny“, mely e hirt hitelesen közli, azt a megjegyzést teszi hozzá, hogy: Kolozsvár is régóta folyamodott, de még eddig sikertelenül.

+ (Tűzvészek villámcsapás következtében.) Hosszúfaluban (Nyitra megyében) május 23-án a villám lecsapott, s tiz lakházat és 7 gazdasági épületet hamvasztott el. Hasonló szerencsétlenség történt Szent-Annán (Arad megyében), hol ugyancsak a leütött villám 6 házat s több melléképületet tett semmivé. Ez utóbbi helyen a villám egy ötéves gyermeket agyonsújtott, s két más hasonkorut súlyosan megsebesített.

○ (A gyakori tűzvészek okát) a „Szegedi Híradóban“ O-y aláírással megjelent cikk főleg két tényezőnek tulajdonítja, u. m. a most általánosan elterjedt dörzsgyufának és az evveli vigyázatlan bánásnak. Szerinte legtöbb tüzesetre a dörzsgyufa szolgál eszközül, a mennyiben azt vigyázatlanságból itt-ott elszórjuk, és nem tartjuk gondosan elrejtve a gyermekek előtt, kik játékaikban a felnőtteket utánozzák s pipáznak, sütnek, főznek, az őszi s tavasszi enyhenapok alatt kinn a szabadban az épületek körül, miközben elcsent dörzsgyufával könnyen tüzet élesztenek s megvan a szerencsétlenség. Az író ebből eredőnek véli azt is, hogy a tűzvészek ősszel s tavasszal leggyakoribbak. A tűzvészek megriktására igen üdvös volna a dörzsgyufagyártásnak hatóságilag eltiltása, s helyette megengedése ama nemrégii találmány gyufa gyártásának, mely szintén dörzsolás által gyul ugyan meg, de csak ha saját tokja aljához dörzsolótetet, melyre sajátos vegyi készítményű e czélra szolgáló anyag van fölragasztva. Ezenkívül, akárhová dörzsolótetet, nem gyul meg, még a tüzes vason sem. De e gyufa gyártása megszűnt, nem állhatván ki a verseny a mostani olcsóbb dörzsgyufával. A mostani dörzsgyufa gyártásának eltiltása nem volna példanélküli a maga nemében. Néhány évvel ezelőtt ugyanis olly gyufát találtak ki, mely meggyulva többé semmiképp sem volt eloltható, míg egészen el nem égett. Ez olthatlan gyufa gyártását a kormány eltiltotta. — Mi is oszjtjuk szerző jól indokolt véleményét, s kívánjuk, hogy ohajtása mielőbb teljesülésbe menjen.

— Magyar-Ittebe (Torontól), maj. 20. (Irodalompartolás egy elszigetelt magyar faluban.) A Vas. Ujság 19-ik számában Bonyhai Benjamin azon felhívása következtében, hogy nagyon czélszerű volna jó példamutatás végett tudatni, minő lábon áll, mint halad előre az olvasási buzgóság itt vagy amott a nép között, jelenthetem, hogy e mi elszigetelt bánási helységünk, minden elkülönöttsége mellett is talán nem utolsó nemzeti nyelvének, s e szép nyelven irt olvasmányok partolásában. — A közelebbi ősz óta, mióta tudniillik jelenlegi lelkészünk ernyederlen buzgósága működik e tekintetben — (azelőtt fájdalom! alig volt valami olvasnivalónk) — jár hozzánk, 2000 lelket alig haladó, csupán földmivelőkből álló helységünkbe: Vasárnapi Ujság 1, Politikai Ujdonságok 3, Protestáns Egyházi Lap 1, Nővilág 1, Üstökös 1, Katholikus Néplap 1, Hirmondó 18, Sárospataki Füzetek 1, Egyházi Népkönyvtár 24 példányban. Ezeket kívül lelkészünk szívességéből többféle népkönyvet olvasunk. — Meg vagyok győződve, nem sok ez mindössze is, a mit felmutatni birtam, hanem talán kezdetnek mégis jó; nem is kérdésből léptem én azzal elő, hanem csupán az említett felhívás-szülte azon jó számdékből, hogyha netalán volnának, az olvasásra több módot szolgáltató tiszta magyar földön, az ismeretek utáni sovárgásban nálunk lanyhábbak, restebbek, azok bennünk mindenesetre egy kis serkentő példát találandanak. — Teljes reményvel nyilvánítom azonban, hogyha kivált mostani szeretett lelkészünket, szívünk szerinti örömlőnkre, Isten körünkben sokáig megtartandja, naponkint több-több szellemi élvezetre, nagyobb-nagyobb lelkiboldogságra számolhatunk. — (Az ég nevelje e tiszta, hazafui buzgóságot! — Szerk.) — Ss. J.

— (Ismét egy pár jó hír a Verchovináról.) Hosszumező (Máramaros), maj. 10. A V. U. minapi egyik számában találkoztam annak közhírretételével, miszerint a máramarosi Verchovinára 30 s egynehány hírlap jár — szivemelő örvendetes tényállás; — de én, ki azon vidéken három évig laktam, még nagyobb s lélekbefjáró dologról tudósíthatom a magyar közönséget. — Alig van két éve, hogy a máramarosi Verchovinán mind orosz ajku polgártársaink 17 községeiben a falusi iskolák építésének eszméje megpendült, s már azokban az iskolák jobbadán fel is épültek, részint folytonosan építettek. — Meglepőleg hatott rám, hogy a községek csaknem egy időben, egész készséggel s jó kedvvel fogtak az iskolák építéséhez. — Ezen felbérése a népnek és szerencsés fordulata az iskolák dolgának, áldáshozólag találkozik a munkási mélt. megyés püspök ur által mindjárt hivatala kezdetén felállított tanítói képezde jótékonyosságával, honnan az iskolák kiképzett tanítókat nyerhetnek. — Emlitetlenül nem hagyhatom, hogy az iskolákhoz szükséges faanyagokat, a verchovinai birtokosság elnöke Kaplony József ur a

birtokosság erdeiből ingyen adotta ki. — De van még más nevezetes is e vidéken. Ha a vándor utas a Talabor vizi Verchovinára utazik, Szinevéren olly szellemi élvezetre talál, mely az ország bármelyik részében figyelmet gerjesztene, ez Lángffy László jegyző ur válogatott magyar könyvtára, mely az embert a tisztelt jegyző urnak párosult szívességével ezen a távol vidéken teljesen felfrissíteni képes. — Ezen példák is szolgálhatnak követésül és intésül olly helyeken, a hol még a falusi iskolák és könyvtárak dolga szunnyadozik. — Ifj. Kovási Károly.

— (Nagyreményű magyar építész.) Borostyánkőről (Vasm.) írják: Majus elején fordult meg nálunk genialis hazánkfia Szkalnitzky Antal építész, ugyanaz, ki a bécsi Rudolf-kórház tervével, 23 többnyire már hirre kapott versenytárs között, a második pályadíjt nyerte el. Ezt azért emlitjük, mivel e nagy reményekre jogosító földink még csak 22 éves tanuló a berlini akademián, s e terv első kísérlete volt. — Most, midőn a művészeteknek hazánkban ezen eddigelé jóformán elhanyagolt szakában is elvégre komolyabb mozgalmak keletkeznek, igen helyén van, e fiatal képesség ezen első fényes eredményéről e lapokban is pár sorral megemlékezni.

○ (A kis aranyásók.) Minap közlöttük egy magyar ifjunak tengerre siető szenvedélyét; most egy kisebbszzerű, de még is feltűnő kalandvágyról tudósít egy lap. Magyarország egyik bányavárosában egy polgárcsaládnál nemrég reggelizésnél a két fiugyermek közül, csak a kisebbik jelent meg kísirt szemekkel. Az anya kérdésére, hogy miért sir, azt felelte, hogy bátyja, meg a szomszéd két fia, reggel három órakor kis takarékpénztárukat, legjobb öltözküket, szalonnát s sajtot véve magukhoz, elmentek Kaliforniába, s neki erősen megtiltották, hogy meg ne mondja. Az anya felkaczagott, gondolva, hogy a nagyobb fiu aprilisi tréfát üz öcscsével; azonban kiderült, hogy a fiu, valamint a szomszéd fia is csakugyan eltávoztak a mult éjjel. Az atya azonnal kocsira ült s a kis kivándorlókat, négy mérföldnyi távolságra, egy faluban utolérte, hol azok, a szalonna és sajt már elfogyván, épen arról tanakodtak: nem lenne-e jobb visszafordulni? — E kis kirándulás épen nem ártott a kis aranyásóknak, legalább most tudják, hogy Kalifornia nincs csak ott a kertek alatt — és hogy az arany után való kivándorlásnál, sokkal üdvösebb honmaradva még egy ideig — iskolába járni s jó igyekezet mellett idővel a hazának derék és hasznos polgárává válni!

+ (A kolozsvári juniusi országos vásár), mely 13-án szokott megtartatni, miután az idén pünkösöd hétfő e napra esik, a városi tanács egy hirdetménye szerint, junius 6-ára lett áttéve. A baromvásár az előtte való napokon lesz.

+ (A jászberényi kassinó), mely a mult évben keletkezett, még most sem számlál keblében száz tagot, s ezek közt is jelentékeny számmal vannak idegenek, vagy mint a jászok nevezik „hajtott urak“, kiket hivataluk és foglalkozásuk köt Jászberényhez, s kik a körülmények szerint lakásukat változtathatják. Ha meggondoljuk, hogy Jászberénynek 20,000 lakosa van, s olly nagyszámu népesség közt még százan sem akadnak, kik magukat kassinói tagokul beiratnák, ugy aligha csalódunk azon sejtelmünkben, hogy e kassinó a milly nehezen jött létre, épen olly könnyen fog sirba szállani. A mitől óvja meg az enyészet!

+ (Egy új távirdai vonal) fogja legközelebb Angliát, függetlenül Franciaországtól, a német szárazfölddel összekapcsolni. Helgoland szigete s a szomszéd tengerparti város Tönningen közti vonal, honnét a vasut s távirda Hamburgig megy, már annyira készen van, hogy f. évi junius elején megnyitathatik.

+ (A párisi politikai lapok kiadói) alkalmasint legtöbb hasznót huznak a jelen háborúból. Délutánonkint a lapok kiadóirodái előtt és a boulevardokon egész tömege áll a kíváncsiaknak, kik csaknem hajba kapnak az esti lapokért, és kétszeres áron fizetik azokat. A mely lapok harsogóbb trombitát funak, mint péld. a „Patrie“, azok előfizetői száma megkétszerezedett.

Egyveleg.

+ (Garibaldi József), az olasz szabadcsapatok vezére 1807. évi julius 4-én Genuában született. Eletpályájaul a tengerészetet választá; 1834-ben azonban Mazzininek szerencsétlen savoyai csapatjába állt; onnan Franciaországba menekült, s nemsokára mint tengerésztiszt a tunisi bey szolgálataiba lépett, de ezt is csakhamar meguntán, néhány hónap után Amerikába vándorolt, hol Newyorkban, mint gyertyagyáros telepedett le. Azonban nyughatatlan lelke itt sem engedte sokáig maradni; elment Kaliforniába, aztán Peruba és Chinába. 1848-ban visszatért Olaszországba, hol Mazzini által egy 5000 főnyi republikánus csapat vezérévé neveztetett ki, mely csapat azonban, miután az egyházi államban magát főnn nem tarthatá, nemsokára feloszlott. Most Szárdiniába ment, ott magát ellenzéki követnek választatván meg. A második háboru kitörésekor csapatot gyűjtött maga körül s azzal — Rómába ment. Felesége s szép kreolnő, Crousa is beállt e csapatba, s mint kapitány vitézül harczolt. Garibaldi a nemzeti gyűlés tagjaul is megválasztatott, de midőn a harcz megkezdődött, magát egészen csapataának szentelte. A forradalom megbukása után külföldön élt, most ismét egy szabadcsapat vezére. — A főnebb közlött adatokhoz még a következőket adjuk: Rómának a francziák általi ostromlásakor Garibaldi 2900 emberével hősileg védelmezte a szent várost, mig csak tartható volt. Ez alkalommal 453 embert vesztett; serege maradványával aztán a nápolyi területre vonult, de az osztrákoktól üldözötten, San Marinóban embereit szétbocsátá, kivéve 200-at, kikkel ő Velenczébe akart vitorlázni. De egy osztrák hajóhad utjokat állta, s a sajkákat majd mind elfogta, ugy hogy csupán Garibaldi, neje s még néhány barátja menekült meg, kik aztán Genuába mentek. Genuából Amerikába költözött, honnan sokféle viszontagság után 1854-ben ismét

visszatért Szárdiniába, miután a kormányral kibékült. Itt mint Mazzini ellenfele lépett föl, s ez év elején ujjal Amerikába akart hajózni, de az események kilátást nyújtottak neki a tevékenységre, utazása tehát elmaradt, s e helyett a szárd kormány megbízásából önkényesek toborzásához fogott, kiknek száma állítólag 20,000-re szaporodott volna. Garribaldit szép, erős embernek mondják. Bátorsága egy uton jár a vakmerőséggel.

Adomák.

— „Uram! ha tejet akar venni, akkor vegye meg az én tehenemet“ így szólott a piaczon egy falusi ember. Az ur meg is vette a kínált tehenet. Otthon azonban tapasztalta, hogy az csak egy kanál tejet sem ad. Megtámadta tehát az eladót egy közel hetivásáron, hogy merre őt olly érzékenyen meg-

esalni? „Uram! — így védte magát a körmönfont ember — hiszen nyilván megmondtam, hogy ha tejet akar venni, akkor az én tehenemet vegye meg.“

— Egy az igazság nem kettő. Ezelőtt 17 évvel az adónak a nemesség általi önkényes elvállalása kerülvén vita alá Z. megyében, F . . . y közbirto- kos így szólott: „ha a fenforgó tárgyat csupán természeti jog szempontjából nézem, akkor azt mondom, hogy az adónak elvállalása: igazság. De ha irott törvényeink szempontjából tekintem, akkor már azt kell mondanom, hogy nem igazság. Erre egy táblabíró megjegyzé: „F . . . y ur tehát egy ugyanazon dolgot majd fehérnek majd feketének néz; én részemről — ki az adóelvállalásnak őszinte barátja vagyok — nem tudok olly finomul disting- válni, s úgy vélekedem, hogy ugyanazon egy tárgyban mindig csak — egy az igazság, nem kettő.“

Színházi napló.

Péntek, május 27. Másodsor: „A telivér.“ A Karácsonyi-féle 100 aranyos pályadíjjal jutalmazott eredeti vigjáték 5 felv. Irta Péter Pál. Alig volt eddig új darab, mit a közönség olly nagy kíváncsisággal várt, s mellyhez annyi szép reményt kötött volna, mint a jelen 100 aranyos vigjáték. De nem is cuda. A lapok részint a bírálók előleges nyilatkozatai, részint a pályázás eredményéről tett akadémiai jelentés alapján már látatlanul is olly nagy lármát ütöttek e darab körül, hogy lehetlen volt tőle sokat nem várni. Az érdekeltséget még magasbra fokozta a szerzőnek ismeretlen volta. Illy körülmények közt végre színre került a megkoszorozott mű; mindenki sietett azt első adatásakor látni, a közönség szokatlan nagy számmal tódult a színházba úgy, hogy még a zenekar helyét is nézők foglalták el, s igen sokan kénytelenek voltak visszatérni, mert már nem jutott hely számukra. És mi lett az eredmény? Ma másodsor adták; de az a nagy közönség, melly első adatásakor gyönyörködni akart benne, azt gondolta magában, hogy jobb lesz otthon maradni, hogy most azoknak jusson hely, kik tegnap be nem fértek; ezek pedig a közben mást gondoltak, s így történt, hogy ők is szépen otthon maradtak. Nagyszerű csatlakozás; üres ház. De hiszen Kakas Márton bővebben méltatja figyelmére ez új halottat — nincs ahhoz mit hozzáadni. Irhatta pedig ezen darabot valami fiatal újdondász, valami irodalmi kadét, a ki inkább szeretne lovat és agarat tartani, mint tintatartót, de a kinek igen közönséges felfogása van mind a telivérségről, mind az íráságról. Nem szoktak erről olly sokat beszélni vagy vele annyira dicsekedni; nem is lehet csakugy *azzá lenni*, a mint s a mikor akarja az ember, mint p. o. szabóvá, szappanoszá; az íráság és talán a telivérség is nem mesterség, hanem *hivatás*, a mihez születni, s észrevétlenül képződni kell. Üres, szellemtelen párbeszéd 5 felvonáson keresztül.

Szombat, május 28. Először: „A három török, vagy: Mind álarcsban.“ Vig opera 3 felv. Zenéjét szerző *Pedrotti*. A közönség az új dalművet meglehetősen élénk tetszéssel fogadta. Több szép részlet fordul elő benne, mellyeknél fogva még kedvencz darabbá válhatik. — Zenéje közönséges, de mint Verdinek, a szerző mesterének, legtöbb darabja, elég tarka arra, hogy magát behízeleghesse. A ki a keringőket s polkákat szereti, uszhatik az élvezetben; itt minden dal keringőre fordul. A szerepek legjobb művészeink által voltak betöltve, melly körülmény az új mű fenmaradására némi biztosítékot nyújt.

Vasárnap, május 29. „A rab.“ Eredeti népszínmű 3 szakaszban *Szigligeti* től.

Hétfő, május 30. Másodsor: „A három török, vagy: Mind álarcsban.“ Vigopera 3 felv. Zenéjét szerző *Pedrotti*.

Kedd, május 31. „Este és reggel.“ Eredeti vigjáték 3 felvonásban. *Kövecz Lajostól*. Ezt megelőzte: „*Szentpétery Zsigmond gyászemléke*.“ Szerző *Kovács Endre*, hangszerelte *Erkel Gyula*. Felvonások közt *Róka János*, a bécsi karinthiai kapu melletti színház tánczosa (színházunk egykori tagja), néhány tánczot lejtett el.

Szerda, június 1. „A három török,“ vagy „*Mind álarcsban*.“ Vig opera 3 felvonásban. Zenéjét szerző *Pedrotti*.

Csütörtök, jun. 2. „Vén bakancsos és fia a hussár.“ Eredeti népszínmű 3 felv. Irta *Szigeti József*.

Szerkesztői mondanivaló.

4498. **Névnapi köszöntés (Bohózat).** Nem nyilvánosságra való, magán használatra eléggé alkalmas és mulatságos a borivóknak; rettenetes azoknak, kik vizet isznak. Miért üldözi ön ezeket annyira verseivel? Még megiszszák.

4499. **N-Váradi Sz. V.** — A föltételeket szívesen teljesítettük.

4500. **Borostyánkő. G. J.** — Az intézkedés megtörtént mindkét lapra nézve.

4501. **Pünkösdi gondolatok.** Iskolai használatra igen jók.

4502. **Darány.** Megirtuk egyszer, ha nem csalódunk, hogy a „puszta-templom“ rajza igen gyenge, különben a czikk használható volna.

4503. **Galantha. F. J.** — A felszólalás igaz és tanulságos. Érdeklél olvastuk. Nem marad egyéb hátra, mint megvárni a dolgok kimenetelét.

4504. **Humboldt Sándor halálára.** Örvendünk, hogy köztünk is akadt a nagy férfunak annyi hő tisztelője. Igen tiszteljük a versíró jó akaratát, de még inkább az elhunyt nyugalmát, mellyet háborítani nem akarunk.

4505. **Artánd.** Biz az előbbi elmaradt. De kirontunk ezzel, ha ön annyira örömet találja benne; örvendjenek mások is:

DEBRECZENI LEÁNYOK.

Debreczenben, a nagy templom ajtaján,
Sorba jött ki sok szép szőke s barna lán;
Fejükön a szűz-kor éke, pártája
Fennragyogva, mint az üdv koronája!

Nem tudom, mi vont feléjük olly nagyon?

Keblükön tán a tü mágnésból vagyton:

Mert keblemmek — hol érezgombok valának —
Gerjedelmi azok felé vonának.

Szent volt a hely, a hol álltam; hát még a
Láthatatlan kis topánok lábnyoma!
Ugy jövének, mint megannyi angyalok;
Csaknem azzá váltam én is általok!

Könyv kezökben, könyv szemökben, és az ég: —
Alykukon az ének végső hangja még,
Üdvözülés fényje a nyílt homlokon,
Melly az éggel — a derülttel olly rokon!!

Ah, ha keblem olly hitteljes kebleken
Pihenhetne keresztül az éveken, —
S alykam egy olly énekes kis alyakon:
Üdvözülnek én már innen a siron!!

Artándi.

4506. **A csikós.** Hogy összedeglette ön ezt a művet egyes rég ismert dalokból!
Ez is mesterség — de nem erény.

4507. **Nagy-Körös.** A kívánt számok: 62. 84. 66. 13. 36.

HETI NAP T Á R.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptar	Gör.-orosz naptar	Nap- kelet nyug.		Izraelit. naptar	Hold- kelet nyug.	
			6. p.	6. p.		6. p.	6. p.
			Junius			Majus	
5 Vasárnap	B 6 Vendel	B Exand	24 D 6 Sim.	4 7 7 49	3	8 29 11 37	
6 Hétfő	Norbert	Izaiás	25 János f.	4 6 7 50	4 Rafael	9 52 11 57	
7 Kedd	Robert	Pulcheri	26 Carpus	4 6 7 51	5	11 18 * * *	
8 Szerda	Médard p.	Médard	27 Therapius	4 5 7 52	6 Pánk.	0 31 0 17	
9 Csütört.	Felicián vért.	Els. (Pr.)	28 Nicotás p.	4 5 7 52	7 2. ún.	1 47 0 35	
10 Péntek	Margit kir.	Margit	29 Theodos.	4 5 7 53	8 Szem	3 2 0 52	
11 Szomb.	Barnabás a. †	Gerárd	30 Izsák	4 5 7 53	9 Sab.	4 17 1 11	

Holdnegyed: ☾ Első negyed 8-án 0 óra 4 perczkor éjjel.

TARTALOM.

Forgách Ferencz (arczkép). Vertler M. — Kemény János (ballada). Thali K. — Budavár ostroma s bevétele 1541. (folyt. V.) Pauler Gyula. — A Como tava Olaszországban (képpel). — A növények alvása. Kun Pál. — Az első magyar általános biztositársaság közgyűlése. — Tárház: Kakas Márton a színházban. — A világító tornyokról (rajzokkal). Dr. S. J. — Vegyes hírek. — **Vásári melléklet.** A vásárok történetéből. J. L. — Irodalom és művészet. Mi újság? Egyveleg. Színházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Heti naptár.

— A Politikai Ujdonságok 22. számának főtartalma: A montebellói ütközet. — A harcztérről. — A francia hajók az Adrián. — Heti krónika. — Jelenkori hadvezérek és államférfiak. I. Niel tábornok. II. Canrobert Ferencz. — Vidéki közlemények: Nagy-Várad, Nagy-Szekeres stb. Levél Oláhországból. — Rendes rovatok.

Előfizetési felhívás

VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK

hét havi, azaz: június—decemberi folyamára.

Előfizetési feltételek:

(VASÁRNAPI UJSÁG a POLITIKAI UJDONSÁGOKKAL együtt.)

Hét hónapra (június—decemberre) 5 ft. 70 kr. ujpéncz.

Külön előfizetés a Politikai Ujdonságokra:

Június—december 3 ft. ujpéncz.

☞ Minden tíz előfizetett példányra egy tiszteletpéldány. — A pénzes-levelek bérmentes küldése kéretik.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó-hivatala
(Pest, egyetem-utca 4. szám.)

Felelős szerkesztő: **Pákh Albert** (lak. uri-utca 12. sz.)